LUNDS UNIVERSITET
Humanistiska och teologiska fakulteterna

Dopträd

– ursprung, spridning och funktion

Cecilia Cardona Castro

LUNDS UNIVERSITET | CENTRUM FÖR TEOLOGI OCH RELIGIONSVETENSKAP

[KRMK 10] [Kandidatuppsats i Kyrko- och missionsstudier] 15 hp

Handledare: Stephan Borgehammar

Examinator: Alexander Maurits

Termin: Vårterminen 2017

Abstract

The aim of this essay is to investigate how common so called Baptismal Trees are in the Church of Sweden, and analyse their origin and function, as well as inquire what role the Baptismal Tree has within the Swedish Church. Usually, a Baptismal Tree is a tree, but it can also be a painting, a fishnet, or a display case visible to the congregation in a church room. Symbolic christening gifts, given to the newly baptised at their baptism, are attached to these Baptismal Trees. The christening gifts are later retrieved at a baptismal reunion. The material for this essay consists mainly of 1384 survey responses, the result of 4310 e-mails. The survey was sent to all the parishes of the Church of Sweden, addressed to their priests and parish educators. In addition to the given surveys, telephone calls and mail communication were made to a special subset of the survey respondents. From the information gathered in these telephone calls and mail communication, it can be inferred that the Baptismal Tree originated independently in a handful of Swedish parishes in the late 1990s. Although it is clear that the historical inspiration for the Baptismal Tree varies, it is equally clear that its function remains constant. The problem it addresses is the gap between those who celebrate the main service on Sundays and those who merely attend baptisms. Based on all the collected material, a close reading of relevant literature, and the subsequent analysis and discussion, the conclusion is that the main function of the Baptismal Tree is to make baptism more visible for those who celebrate the main service on Sundays and more significant for those who merely attend the baptism. This in turn serves the purpose of strengthening the bond between the Sunday-celebrating congregations and the individual, privatized baptism congregations.

Keyword: baptism, Baptismal Tree, baptismal gift, christening gift, Church of Sweden, baptismal reunion, pastoral care.

Innehåll

Abstract ... 2
1. Inledning ... 5
1.1 Historisk bakgrund ... 5
1.2 Problemformulering och frågeställning ... 8
1.3 Metod och material ... 8
1.3.1 Metodkritik ... 9
1.3.2 Avgränsning ... 10
1.4 Disposition ... 10
1.5 Tidigare forskning ... 11
2. Resultatredovisning av enkätundersökningen ... 12
2.1 Introduktion ... 12
2.2 Redovisning av svaren på fråga 1–27 ... 13
2.2.1. Redovisning av allmänna frågor ... 15
2.2.2 Redovisning av frågor om föremålet som hängs upp ... 16
2.2.3 Frågor om dopåtersamling och hämtning av gåvorna ... 16
2.3 Redovisning av svaren på enkätfråga 28 ... 18
2.3.1 Förändrade arbetssätt ... 19
2.3.2 Dopträdets pastorala funktioner enligt de öppna svaren ... 20
2.3.3 Kritiska öppna svar ... 21
3. Redovisning av kontakt med de första identifierade församlingar ... 24
3.1 Birgitta Simma, Luleå stift. Telefonsamtal (2017-05-02). ... 24
3.2 Lisa Tegby, Ålidhems församling i Luleå stift. Telefonsamtal (2017-05-02) ... 25
3.3 Carolina Davidsson, Timmele församling i Skara stift. Telefonsamtal (2017-05-03). ... 25
3.4 Håkan Persson, Värnamo församling i Växjö stift. Telefonsamtal (2017-05-03). ... 26
3.5 Annika Ekberg, Danmark-Funbo församling i Uppsala stift. Mejlkontakt (2017-05-15). ... 26
3.6 Monica Albertus, Karlskoga församling i Karlstads stift. Telefonsamtal (2017-05-03). 27
4. Diskussion ... 28
4.1 Dopträdets ursprung ... 28
4.2. Dopträdets geografiska spridning ... 31
4.3 Dopträdets symbolik i dopliturgin ... 32
4.4 Dopträdets pastorala funktioner ... 33
4.4.1 Synliggörande av dopet och församlings integrering ... 34
4.4.2 Dopåtersamling ... 35
4.4.3 Förbön ... 35
4.5 Vilken roll spelar dopträd i Svenska kyrkan? ... 36

4.6 Kritiska synpunkter och konstruktiva förslag 37
5. Fortsatt forskning 40
6. Sammanfattning 41
7. Anförd litteratur 43
Opublicerat material 43
Elektroniska källor 43
8. Appendix och bilagor 45
8.1 Enkät angående dopträd i Svenska kyrkan 2017 45
8.2 Diagram över enkätsvar 51
8.3 Bilder 61

1. Inledning

Ett dopträd är en anordning där symboliska dopgåvor som har getts till nydöpta i samband med dopgudstjänsten förvaras väl synliga för församlingen. Oftast har anordningen formen av ett träd – därav namnet dopträd – men den kan också ha en annan utformning så som doptavla, fisknät eller vitrinskåp. Vanligen är det ett föremål per barn som hängs upp i dopträdet eller motsvarande för att senare, vid en årlig dopåtersamling, delas ut till respektive barn.

Strax före millennieskiftet började de första dopträden dyka upp i Svenska kyrkan och de spreds snabbt.[1] Enligt min undersökning finns det i nuläget dopträd i drygt hälften av Svenska kyrkans församlingar, spridda över hela landet. Ett av få exempel på en liknande spridning är dopljuset som började dyka upp i början på 1960-talet. I övrigt har en tradition sällan fått en sådan snabb spridning inom kyrkan.[2]

Jag blev intresserad av detta fenomen dels för att det spreds så snabbt men också för att jag undrar vad som är syftet med att tillföra ytterligare ett föremål i dopet, som redan är så symbolfyllt i sig självt. Användningen av dopträdet märks inte bara i själva dopgudstjänsten, utan också i kyrkoåret, i och med att utdelandet av föremålet som hängs upp blir en återkommande fest. Även kyrkorummet påverkas då det tillkommer något nytt.

1.1 Historisk bakgrund

Det kristna dopet är en central del i den kristna tron och har sitt ursprung i Bibeln, där dopet nämns ett flertal gånger och ofta är en central händelse i berättelsen. Jesu dop återfinns både i Markus- och Matteusevangeliet. Att Jesu lärjungar döper framgår t.ex. av Johannesevangeliet 4:2. I Matteusevangeliet återfinns de ord som fortfarande är grunden för det kristna dopet, även kallad dopbefallningen:

> Åt mig har getts all makt i himlen och på jorden. Gå därför ut och gör alla folk till lärjungar: döp dem i Faderns och Sonens och den heliga Andens namn och lär dem att hålla alla de bud jag har gett er. Och jag är med er alla dagar till tidens slut.
> (Matt 28:18–20).

I den tidiga kristna kyrkan var dopet inte en enskild händelse, utan föregicks av en lång process på upp till 3 år i vilken församlingen och faddrar var medvandrare till dopkandidaten. Denne var inte ett barn, utan dopkandidaten måste vara i en ålder så att den kunde delta i

[1] Borgehammar 2011, 7.
[2] Martling 1992, 293.

katekumenatet. Denna process avslutades i regel under påsknatten med själva dophandlingen som ansågs vara dopkandidatens upptagande i Kristi kropp. Dopet firades i gemenskap i en församlingsgudstjänst.

Under 500-talet blev det vanligare att man döpte spädbarn, följden blev att processen kring katekumenatet inte längre var det centrala. Utan istället blev det under själva dophandlingen som människan blev frälst med prästen som doputövare. En konsekvens av detta blev att församlingen inte längre behövdes som förberedande medvandrare och deltagande för att legitimera dopet.

Under reformationen på 1500-talet fanns det önskan om att återvända till de urkristna dopsederna för att på så sätt få en mer engagerad församling. Men ingen märkbar förändring åstadkoms.

Under den andra hälften av 1900-talet gjorde Svenska kyrkan ett nytt försök att införliva dopet i högmässan. Detta fick bieffekter i församlingar med många barn som döptes eftersom söndagsförsamlingen sällan fick fira en vanlig högmässa. Dopfamiljerna i sin tur blev inte enskilt uppmärksammade.[3]

Svenska kyrkan är en del av den evangelisk-lutherska traditionen i vilken dopet är ett av två sakrament. Svenska kyrkans bekännelseskrifter grundar sig på luthersk teologi. En av bekännelseskrifterna är *Augsburgska bekännelsen*, där det står att läsa att den döpte upptas i Guds nåd genom dopet.[4]

Att Svenska kyrkan anser att dopet är centralt och viktigt är tydligt. Följande citat är hämtat ur biskopsbrevet *Leva i dopet: Brev från biskoparna till Svenska kyrkans präster och församlingar* (2011):

> Kyrkan har ett uppdrag att se till att alla människor nås av erbjudande om dop. Genom historien har kristna axlat detta uppdrag i land efter land, i olika kyrkor och samfund. Dopet är en gåva som vi har tagit emot och som vi ger vidare på Kristi uppdrag. Vi har ansvar att som Guds redskap utföra den handling där Guds omsorg om och samhörighet med varje människa blir synlig.[5]

Samtidigt är det tydligt att mycket förändrats genom tiderna, inte minst i dopliturgin. Detta märks exempelvis i de friare formuleringarna och den flexiblare liturgin som växer fram i arbetet med framtagningen av handboken 1986. Det var även då som dopet inte längre är en

[3] Ellverson 1994, 62–66 och Martling 2006, 149–153.
[4] Augsburgska bekännelsen kap. IX.
[5] *Leva i dopet* 2011, 7.

förrättning utan en gudstjänst. Det blev allt vanligare att församlingen, föräldrar och faddrar bjöds med att vara verksamma under dopgudstjänsten och användningen av fler symboler, så som dopljuset och korstecken fick ett stort genomslag.[6]

Trots återkommande försök har söndagsförsamlingen inte hört samman med den dopgudstjänstfirandeförsamlingen utom vid vissa tillfällen under senare delen av 1900-talet och 2000-talet. Då har det oftast handlat om föräldrar som varit aktiva eller anställda i församlingen som döpt sina barn i söndagens gudstjänst. Det eftersträvas att dopförsamlingen också räknas som en legitim gudstjänstförsamling, även om de bara närvarar vi dopet.[7]

Även om det finns ett förslag till en ny kyrkohandbok är det 1986 års ordning som är den nu fastställda. Därför presenterar jag ordningen för barndop enligt den:

1. Psalm
2. Inledningsord med alternativa tackböner, som beds av prästen eller någon av föräldrarna och som av församlingen besvaras med Amen.
3. Mark 10:13-16 som läses av prästen eller någon annan.
4. Befrielsebön, som inleds med frågan vilket namn föräldrarna har gett barnet. Prästen ber därefter under handpåläggning tillsammans med anhöriga och faddrar: ”Gud, du som ensam räddar från allt ont, Befria NN från mörkrets makt, skriv hans namn i Livet bok och bevara honom i ditt ljus nu och alltid.” Därefter kan prästen under korstecknande fakultativt (icke obligatorisk) säga: ”Tag emot korsets tecken (på din + panna, på din + mun och på ditt + hjärta). Jesus Kristus, den korsfäste och uppståndne, kallar dig att vara hans lärjunge. Amen.”
5. Läsning av dopbefallningen, varefter prästen eller någon annan läser några utvalda bibelord, vilket kan följas av doptal och fakultativ psalm.
6. Dopbön.
7. Gemensam trosbekännelse med dopfråga till barnets föräldrar (fakultativ): ”Vill ni att ert barn skall döpas till denna tro och leva med församlingen i Kristi gemenskap?”
8. Dophandlingen i den treenige Gudens namn, följd av en epikles under handpåläggning: ”Livets Gud, uppfyll NN med din helige Ande, och hjälp honom att dag för dag leva i sitt dop.”
9. Välkomnande med fakultativt tändande av dopljuset, vilket alternativt kan ske vid dophandlingen.

[6] Martling 1992, 293–94.
[7] Ellverson 1994, 65–66.

10. Förbön som leds av prästen, en medhjälpare eller förälder och som alternativt kan formuleras fritt.
11. Vår Fader som beds gemensamt.
12. Välsignelsen.
13. Psalm.[8]

Dopordningen visar tydligt att dopet i sig en symbolmättad handling med vatten, dopklänning, handpåläggning och ljuständning.

1.2 Problemformulering och frågeställning

Dopträd är något nytt och finns inte föreskrivna i några officiella dokument, varken i kyrkoordningen eller i kyrkohandboken. Dessutom är dopet en symbolrik handling i sig, även utan dopträd. Mot bakgrund av det som tagits upp ovan ställs därför frågan: Hur vanliga är dopträd i Svenska kyrkan, vilket ursprung har de och vilka funktioner fyller de?

Den övergripande frågeställningen är:
Vilken roll spelar dopträd i Svenska kyrkan?

För att få ett uttömmande svar på den övergripande frågeställningen behöver jag även ställa ett antal underfrågor:

1. Vilket är dopträdets ursprung?
2. Hur ser dopträdens geografiska spridning ut?
3. Tillför dopträdets symbolik något i dopliturgin?
4. Vilka pastorala funktioner fyller dopträd?

1.3 Metod och material

Metoden som använts i uppsatsen är kvantitativ metod, dels för att utarbeta enkäten och dels för att kunna mäta och jämföra det empiriska materialet. Den kvantitativa metoden är även den metoden som underlättar resultatredovisningen, vilket i första hand görs i procenttal och tabeller.[9]

Dopträdsfenomenet har det inte forskats om, därför har denna uppsats behövt utgå ifrån ett fältarbete som grund, enkät skickats ut till 4310 adresser i Svenska kyrkan. Enkäten redovisas mer ingående i kapitel 2. Självklart hade bilden av dopträdsanvändningen varit tydligare om personliga intervjuer genomförts med präster och församlingspedagoger i församlingarna. Men

[8] Den svenska kyrkohandboken 1986, Ordning för dop.
[9] Trost 2015, 15–24.

önskan var att få en så bredd bild som möjligt för att också kunna se om det finns geografiska skillnader i användningen av dopträd.

Intentionen är också att försöka se om det är möjligt att spåra dopträdsanvändandets ursprung till en viss del av landet genom att man får ange från och med vilket år församlingen haft dopträd och vilken stiftstillhörighet man har. För att rent praktiskt kunna nå ut till så många som möjligt under den begränsade tiden, har jag därför valt enkät framför intervjuer.

Enkäten består av mellan 8 och 28 frågor beroende på svaren. Enkätens 1384 svar kommer att vara mitt huvudmaterial att analysera. Enkäten bifogas som första bilaga i appendix.

För att få svar på frågan om dopträdets geografiska ursprung och första spridning, vände jag mig telefonledes och via mejl till ett antal utvalda respondenter. Dessa redovisas närmare i kapitel 3.

För att analysera och problematisera det empiriska materialet har jag även använt mig av relevant facklitteratur.

1.3.1 Metodkritik

Under arbetets gång har vissa svårigheter upptäckts gällande den enkät som har använts, i detta avsnitt diskuteras de svårigheterna.

Frågorna i enkäten är riktade till en församling, men allt fler församlingar slås ihop och bildar allt större enheter med växande antal kyrkorum. Ett exempel är Malmö, där alla de tidigare enskilda församlingarna har slagits ihop till sex större församlingar som sedan 2014 ingår i ett enda pastorat.

Att de enskilda församlingarna nu ofta ingår i pastorat gör det också svårt att adressera frågorna. Anledningen till att jag valde att rikta mig till församlingarna är att kyrkoordningen vänder sig till församlingar och är församlingscentrerad.

Fråga 3 i enkäten rör församlingens kontext, är det en stads- eller landsbygdsförsamling? Här borde jag gett fler alternativ då många församlingar inte passar in i någon av dessa beskrivningar.

Fråga 12 lyder: ”Skulle du hålla med om att dopträd finns för att visa upp hur många som döps in i församlingen?” Uttrycket *visa upp* kan uppfattas som skrytsamt, *synliggöra* hade varit ett neutralare och därför bättre uttryck.

Svårigheter finns också i tolkningen av fråga 5: ”Hur många döps i församlingen under ett år?” Detta eftersom inte alla barn som bor i församlingen döps i någon av församlingens kyrkor, samtidigt som barn som inte bor i församlingen döps i församlingens kyrkor. Frågan som kunde ställts är: ”Hur många dopgudstjänster har ägt rum i kyrkan?” Även alternativen att välja på var

för få, det högsta alternativet är ”fler än 41”. Enligt Svenska kyrkans statistik från år 2015 var det nämligen en församling där 478 barn döptes. Den stora variationen beror på att antalet invånare i en församling varierar mycket kraftigt.

Eftersom det framkommit att det finns olika varianter på dopträd, borde en fråga som berör dess symbolik funnits med. Trädets symboliska betydelse nämns i Bibeln vid ett flertal tillfällen, t.ex. i den ena skapelseberättelsen i 1 Mos, i Uppenbarelseboken, i liknelsen om senapskornet som blir ett stort träd och i talet om Jesu kors som ett ”träd” för försoning (t.ex. Kol. 2:14, 1 Pet. 2:24). Detta var tyvärr inget som enkäten berörde. Däremot frågade enkäten om vad föremålet som hängs upp i trädet föreställer.

Slutligen är det frågan om församlingstillhörighet. Jag diskuterade frågan med min handledare och bestämde mig för att inte ta med den av rädsla för att folk skulle låta bli att svara i och med att det skulle vara svårare att vara anonym, vilket skulle resultera i färre svar. Men efter 800 svar bestämde jag mig för att lägga till den som en icke obligatorisk fråga. Efter det har det tillkommit 584 svar av vilka 570 fyllt i församlingstillhörighet. Att få veta församlingstillhörighet skulle ge en mer exakt geografisk lokalisering och ursprung. Denna fråga var också den som var behjälplig när kontakt togs med de församlingar som först införsakade dopträd. Tillägas bör att det redan frågas om stiftstillhörighet, vilket ger svar på den geografiska spridningen om än mindre exakt. En konsekvens av detta är att det inte med säkerhet kan sägas hur många olika församlingar som svarat på enkäten.

1.3.2 Avgränsning

Dopet är grundläggande inom hela kristendomen, däremot ligger fokus för denna uppsats på Svenska kyrkan. I Svenska kyrkan förekommer det fler seder kring dopdagsfirande än den jag valt att undersöka. Exempelvis finns det församlingar som bjuder in barnet till dopdagsfirande varje år de första sex åren för att ge olika gåvor, såsom Barnens bönbok eller Barnens Bibel. Det förekommer också att församlingar tar bilder på de nydöpta och sätter upp i t.ex. församlingshemmet för att på så sätt synliggöra dopet.

Jag behandlar endast temat dopträd och dess roll därför att jag tror att det skulle bli alltför stort arbete för en C-uppsats att samtidigt studera flera seder och bruk.

1.4 Disposition

I uppsatsens första del har inledning, bakgrund, problemformulering och frågeställning presenterats. Även metod och material har behandlats, vilka följs av underrubrikerna

metodkritik och avgränsning. Här efter berörs tidigare forskning kort som följs av redovisnings kapitel 3 och 4 Vilka börjar med en redovisning av mitt huvudmaterial, enkäten, dess svar och telefonsamtalen som gjordes för att försöka spåra dopträdets geografiska ursprung. Sedan följer en diskussion av det insamlade materialet utifrån frågeställningen vilken roll dopträd fyller i Svenska kyrkan. Uppsatsen avslutas med sammanfattningen i kapitel 6.

Enkäten medföljer som bilaga i appendix. I bilagorna återfinns även diagram som sammanställer enkätsvaren. I appendix bifogas också bilder på olika dopträd och motsvarande.

1.5 Tidigare forskning

Dopet är ett av de mest utforskade teman inom teologi och religionsvetenskap. Det har forskats om dopet som gudstjänst, ritual, dess liturgi, symboler och teologi. Följande presenteras en rad svenska forskare som studerat detta närmare och de verk som använts i uppsatsen. Carl-Henriks bok *Svensk liturgihistoria* utgiven 1992 har i huvudsak bidragit i studierna om de olika liturgiska inslag så som dopljuset och korstecknandet. Boken *Liturgi: En introduktion* utgiven 2006 av samma författare har varit till hjälp framförallt när det handlat om dopgudstjänstens utvecklig och historia. Gällande dopgudstjänsterna har Karl-Gunnar Ellversons kapitel, *Församlingens gudstjänst* och framförallt avsnittet som berör de kyrkliga handlingar som församlingens gudstjänst varit till stor hjälp. Nämnda kapitel återfinns i boken *Omvänd till verklighet: Gudstjänst för 2000-talet*, redigerad av Gunnar Göranzon, 1994. Boken *Årsbok för svenskt gudstjänstliv 86: Dop* redigerad av Stephan Borgehammar 2011, har använts då dopträdet och dess spridning nämnts i förordet vilken är skriven av redaktören. När det kommer till olika gudstjänsttyper så som högmässa, huvudgudstjänst och dopgudstjänst, deras utformning och problematik har jag använt mig av Fredrik Modéus bok *Mod att vara kyrka: Om församlingsbygge och kyrkans identitet* utgiven 2005. I synnerhet Ninna Edgardh bok *Gudstjänst i tiden: Gudstjänstliv i Svenska kyrkan 1968–2008* utgiven 2010 har varit till stor hjälp. Jag kommer att relatera till förutnämnda forskares arbeten om dopet, dess symboler, ritual, gudstjänst och liturgi. Men som jag tidigare nämnt har det inte forskats om just dopträd. Häri, om inte annat, ligger denna uppsats relevans.

2. Resultatredovisning av enkätundersökningen

2.1 Introduktion

I inledningskapitlet har mina intentioner med uppsatsen presenterats och jag kommer i detta kapitel att presentera det empiriska materialet som utgör grunden för min forskning.

Det empiriska materialet består huvudsakligen av den enkät som är presenterad i kapitel *1.3 Teori, metod och material.* Den är skapat i programmet Google formulär, G Suite by Google Cloud och är kopplad till mitt studentkonto. Programmet hjälper till att samla informationen och redovisa statistiken på ett smidigt sätt. Dessutom sammanställs alla svar i ett kalkylblad. Det är utifrån detta kalkylblad som den insamlade informationen kommer att bearbetas.

För att kunna utarbeta en enkät med så stängda frågor som möjligt började jag med att studera en befintlig enkät från Lunds universitets kyrkohistoriska arkiv (LUKA) 2008–2009, där fråga 30 lyder ”Finns det några särskilda dopseder (äldre eller nyare) att notera i pastoratet?”[10] Flera av svaren berör just dopträd. Varmt tack till Curt Dahlgren som (2017-02-03) översände svaren till fråga 30 till LUKA 2008–2009.

För att få en bättre inblick i hur det idag arbetas med dopträd ute i några församlingar gjordes för denna uppsats fem högst inofficiella samtalsintervjuer med två församlingspedagoger och tre präster för på så sätt få mer input och underlag för att utforma enkätfrågorna.

Jag började med att samla in e-postadresser till samtliga präster och församlingspedagoger som jobbar inom Svenska kyrkan. Min ursprungliga plan var att skicka enkäten enbart till präster, men efter mina samtal med församlingspedagoger väcktes en nyfikenhet gällande hur tankarna kring dopträdet kan skilja sig åt mellan präster och församlingspedagoger.

Första steget var att ta reda hur många och vilka församlingar som ingår i samfundet. Detta gjordes genom Statistiska centralbyråns lista över län, kommuner och församlingar i nummerordning, totalt 1366 församlingar.[11] Sedan gick jag in på varje församlings hemsida och plockade ut präster och församlingspedagoger; i de församlingar där det inte fanns någon församlingspedagog valdes barnledare eller församlingsassistent ut. Kriteriet som användes för att välja ut präster skiftade mellan församlingarna. I de små församlingarna valdes de präster som fanns på hemsidan, oftast 1 eller 2. I de större församlingarna/pastorat valdes kyrkoherden och två präster till.

---

[10] LUKA enkät 2009, fil hos författare.

[11] http://www.scb.se/Grupp/Hitta_statistik/Regional%20statistik/Indelningar/_Dokument/lkf2017.pdf (2017-01-30)

Efter en veckas arbete hade 4310 adresser samlats in. Jag skrev ett presentationsbrev med en kort presentation och syftet med enkäten, sen var det bara att börja mejla ut. För att enkäten inte skulle räknas som spam eller på andra sätt fastna i skräpposten var jag tvungen att skicka från studentmejl. Detta innebär att, för att inte riskera att få kontot avstängt, endast kan mejla 500 mejl per dygn. Efter nio dagar var så alla 4310 mejl skickade. Enkätsvaren blev 1384, vilket ger en svarsfrekvens på 32,1 %, med ett bortfall på 67,9 %. Ett skäl till denna svarsfrekvens kan vara att det ofta har varit en som svarat från församlingen/pastoratet. De andra kan ha avstått eller så kan församlingen/pastoratet utsett en att svara. Indikation på detta kan finnas i fråga 2 i avsnittet *1.3.1 Metodkritik,* är 570 personer angav sin församlingstillhörighet, vilka representerade 455 församlingar. Av de 570 var det 105 stycken som svarade från samma församling som en annan person.

Inga påminnelser skickades ut eftersom det skulle ta för lång tid, se tidsberskrivning ovan. Orsaken är den långa tiden det tar att mejla ut enkäterna och vänta på svar, uppskattningsvis tre veckor. Det skulle i sin tur innebära att tidsramarna för uppsatsen skulle ha överskridits.

I följande avsnitt redovisas svaren utifrån enkätfrågorna för att sedan diskuteras.

2.2 Redovisning av svaren på fråga 1–27

De fyra första frågorna har som avsikt att ta reda på vem respondenten är genom frågor som berör stiftstillhörighet och församlingstillhörighet, hur församlingen kan kategoriseras och hur många som döps i församlingen under ett år samt den fysiska respondentens befattning. Samtliga stift inklusive Svenska kyrkan i utlandet är representerade i de 1352 svaren på första frågan. Fråga 2, som fick 584 svar från 455 olika församlingar, är frågan som tillkom efter åttahundra svar.[12] På befattningsfrågan (N=1373) är majoriteten 70,7 % präster, sedan kommer församlingspedagoger 18,2 %, församlingsassistenter 3,6 %, barnledare 2,8 % och övriga 6,8 %. Inom övriga svar anges bl.a. kyrkoherdar, vaktmästare, diakoner, kamrer, domprost och kommunikatör.

Fråga 5 är den som redan behandlats i *1.3.1 Metodkritik,* där svaren ger stöd till den givna kritiken i och med att 56,2 % av svaren (N=1371) säger att fler än 41 barn döps i församlingen under ett år. 12,2 % svarade att det döps 21–30 barn och 11,3 % 31–40 döpta.

Fråga 6 lyder: *Finns det dopträd eller motsvarande i din församling?* Av alla svar på denna fråga (N=1384) var det 57,3 % som svarade ja, och 42,7 % som svarade nej. Detta är en avgörande fråga för enkätens fortsättning.

[12] Se 1.3.1 ovan.

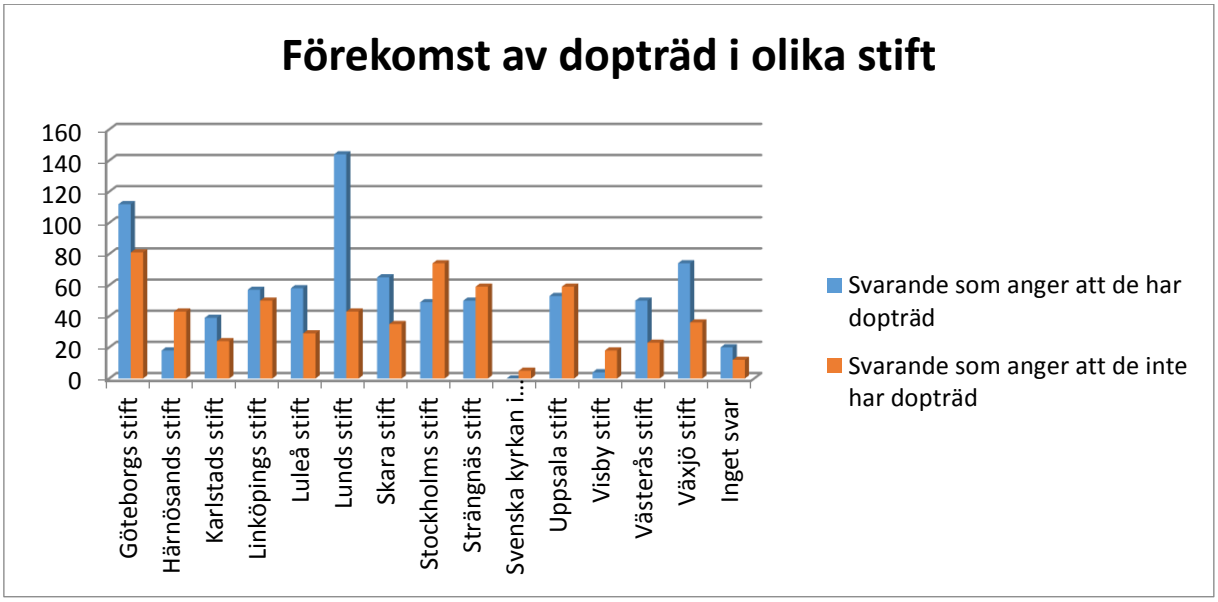

Figur 1.

Om svaret är nej, finns det endast två frågor till att besvara. Dessa berör framtida planer på införskaffande av dopträd, där svaren på enkätfråga 7 (N=589) är fördelade på följande sätt: Ja 19 %, kanske 25,3 %, nej 40,4 % och 15,3 % vet ej. Om svaren på fråga 7 ställs i förhållande till enkätens totala svar (N=1384) blir fördelningen på följande sätt: Ja 8,1 %, kanske 10,8 %, nej 17,2 % och vet ej 6,5 %.

7. Finns det planer på att införskaffa dopträd eller motsvarande? - svarat nej på fråga 6 (N=591)			
Svar	**Antal svar**	**Andel som svarat på fråga 7 (N=589)**	**Andel av de totala enkätsvaren (N=1384)**
Ja	112	19,0%	8,1 %
Kanske	149	25,2%	10,8%
Nej	238	40,3%	17,2%
Vet ej	90	15,2%	6,5 %
Inget svar	2	0,3 %	0,1 %
Summa	591		42,7%

Figur 2.

Enkätfråga 8, som är en följdfråga till de som svarat ja eller kanske på fråga 7, är vem som väckt tanken om dopträd i församlingen, där svaren visar att drygt hälften svarat präst, 56,2 % (N=265). Därmed avslutas enkäten för de 42,7 % av enkätsvararna som inte har dopträd i sin församling.

2.2.1. Redovisning av allmänna frågor

Enkätens andra del, som endast besvaras av de som har dopträd i sina församlingar, består av tjugo frågor och en avslutande del där det finns möjlighet att tillägga en fri kommentar.

Första frågan gäller när införskaffandet av dopträdet skett i församlingen, svarsalternativen är indelade i intervaller på fem år, med undantag för alternativet 2016-. Svaren (N=788) är fördelade enligt följande: 1995–2000: 2,5 %, 2001–2005: 4,9 %, 2006–2010: 17,8 %, 2011–2015: 46,3 %, 2016-: 12,3 % och 16,1 % som svarat vet ej.

För att undersöka vilka stift som var först med att införskaffa dopträd gjordes en vidare analys av svarsalternativet 1995–2000, som fick 20 svar. Denna analys visar att det är 9 personer som svarat detta i Luleå stift, 3 i Lunds stift och en vardera för följande stift: Västerås, Härnösand, Göteborg, Skara, Växjö, Uppsala och Karlstads stift och en som inte uppgav sin stifttillhörighet. Det verkar alltså som om resterande stift inte har dopträd vid denna tidpunkt.

Fråga 11 är *Vem ansvarar för att införskaffa föremålet som hängs i dopträdet?* Svarsalternativen var följande: dopprästen, församlingspedagog, präster, diakon, barnledare, församlingsassistent och övrigt. Alternativet övrigt fick 38,8 % av svaren (N=772). En vidare analys visar att svarsalternativet övrigt är fördelat enligt följande: administrativ personal 35,4 %, vaktmästare 26,2 %, i kvarvarande 38,4 % återfinns ett antal olika befattningar så som kyrkvärd, arbetslaget och ideella. Sammanfattningsvis är svaren på fråga 8 fördelade enligt följande: präster 22 %, församlingspedagog 20,3 %, administrativ personal 13,5 % och vaktmästare 10 %.

Fråga 12: *Skulle du hålla med om att dopträd finns för att visa upp hur många som döps in i församlingen?* Detta är en av frågorna som omnämns i *1.3.1 Metodkritik* för att formuleringen ”visa upp” kan uppfattas som negativt laddat. På denna fråga svarade (N=784) 47,3 % att de håller med till viss del, 20,9 % håller inte med, 20,2 % håller med och 11, 6 % håller helt med.

Fråga 13 lyder: *Skulle du hålla med om att dopträdet ökar församlingens medvetenhet om dopet?* Av alla svar på denna fråga (N= 792) svarar 40,7 % att de håller med, 29,3 % håller med till viss del, 26,4 % håller helt med och endast 3,7 % håller inte med.

Fråga 26: *Tycker du att dopträdet uppfyller det syftet ni tänkt när ni införskaffade det?* På denna fråga svarade (N=787) en majoritet 71,9 % ja och endast 3,4 % nej.

Fråga 27: *Kommer ni att fortsätta använda dopträdet?* Är svarsfördelningen (N=785) 90,6 % Ja, på samma sätt som nu och endast 1,8 % nej.

2.2.2 Redovisning av frågor om föremålet som hängs upp

Frågorna 14, 15 och 16 syftar till att undersöka föremålets funktion i dopgudstjänsten.

Enligt svaren (N=776) på fråga 14 *Ingår upphängningen av föremålet i själva dopgudstjänsten?* är det brukligt att föremålet hängs upp under själva dopgudstjänsten, då 64,9% svarat ja på frågan. Av de resterande svaren är det 15,1 % som anger att de inte hänger upp föremålet under själva gudstjänsten, men att det görs i samband med den. Vidare anger 20 % att de inte hänger upp föremålet under själva gudstjänsten eller i samband med den.

Samtidigt är det en majoritet – 84,9 % (N=610) – som svarat nej på fråga 15 som är *Om ja, upplever du att upphängandet av föremålet i dopträdet tar fokus från dopljuset?* På fråga 16 som lyder *Brukar föremålet nämnas i doptalet?* Har 33,1 % (N=761) angett att föremålet i princip alltid nämns i doptalet och 27,5 % svarat ja, det händer ofta.

Fråga 17 – *Vad föreställer föremålet som ni hänger upp?* – hade flera svarsalternativ: droppe, fisk, frälsarkrans, kors och hjärta samt ett fritt svarsalternativ. De tre alternativen som flest valde (N=779) är ängel 39 %, övriga 30,3 % och droppe 12,8 %. Inom övrigas 30,3 % är duva 35,2 % och blad/löv 34,7 % de vanligaste. Följaktligen blir resultatet av denna fråga att de sex mest förekommande föremålen i undersökningen föreställer i frekvensordning: Ängel 39 %, droppe 12,8 %, duva 10,7 %, blad/löv 10,5 %, hjärta 8,2 % och fisk 6,8 %.

Enligt svaren på fråga 18 – *Har du en klar uppfattning om vad föremålet symboliserar?* – har 87 % (N=780) svarat att de har en klar uppfattning av vad föremålet symboliserar.

Fråga 25 *Delas något föremål ut när ungdomar/vuxna döps?* I enkäten kommer den bland de sista frågorna men i och med att den handlar om föremålet behandlas den här. Av de svarande (N=785) har 45,4 % svarat ja, samma som vid barndop, 25 % ja, men något annat, 15,2 % inget föremål delas ut och 14,5 % har svarat vet ej.

Sista frågan som redovisas i detta avsnitt är fråga 19: *Hur mycket skulle du uppskatta föremålets värde till?* Med svaren som grund kan man dra slutsatsen att en övervägande del av svarande (N=788) inte lägger mer än 150 kr per föremål, eftersom flertalet fördelas mellan 64 % som svarat mindre än 100 kr och 21,6 % som svarat 100–150 kr.

På fråga 20 *Är föremålet som hängs i dopträdet en gåva till den döpte?* svarade 95,4 % (N=789) ja. Det är således tydligt att majoriteten ger bort föremålet, hur och när återkopplingen och hämtningen av gåvorna sker redovisas i nästa avsnitt.

2.2.3 Frågor om dopåtersamling och hämtning av gåvorna

I förra avsnittet redovisades föremålet som hängs i dopträdet. Där klargjordes det att en majoritet av församlingarna som har dopträd väljer att ge bort föremålet till den döpte. I detta

avsnitt kommer jag att redovisa att överlämnandet av gåvan sker i och med en dopåtersamling som oftast sker i samband med en dopfest vid ett senare tillfälle än dopet samt hur detta går till.

Första frågan som redovisas är därför enkätfråga 21: *När hämtas föremålet?* Alternativen att välja på i enkäten är, *Kyndelsmässodagen, Marie bebådelse, den helige Mikaels dag* och *övrigt.* Syftet är att försöka ta reda på om föremålet hämtades någon av kyrkoårets särskilda helgdagar och i så fall vilken som är den vanligaste. Antalet respondenter i denna fråga är 760, men då möjligheten fanns att välja eller ange fler alternativ blev det sammanlagt 788 svar. Majoriteten av svaren (N=788) är fördelade mellan två alternativ, Kyndelsmässodagen 36,7 % och övrigt 54,3 %.

En fördjupad analys av enkätsvaren visar att 47,8 % valt någon av kyrkoårets särskilda helgdagar för utdelning av föremålet. Förutom Kyndelsmässodagen är den helige Mikaels dag (6,2 %) och Marie bebådelse (2,8 %) de mest förekommande. Andra särskilda helgdagar som har angivits – och som återfinns bland svarsalternativet övriga – är andra söndagen i advent, trettondagen och tacksägelsedagen.

Det är värt att understryka att det inom svaren som angetts under alternativet övrigt var det 154 (19,5 %) respondenter som svarade *dopfest*, vilket säger mer om församlingens arrangemang kring hämtandet och inte när på kyrkoåret det sker. Om arrangemanget kring hämtning av föremålet frågas i enkätfråga 22. Vidare uppmärksammas att dessa tillställningar kan få namn efter föremålet. Exempelvis dopfiskfest, dopängelsgudstjänst, prismagudstjänst, doplövsgudstjänst, droppegudstjänst.

Om alla svar som angavs i svarsalternativ övrig och som inte nämner en av kyrkoårets särskilda helgdagar läggs ihop, blir det totalt 47,8%. Exempel på dessa svar är *familjegudstjänst, särskild dopgudstjänst, sommaravslutning* eller *en gång om året.*

Svar	Antal svar	procent
Kyndelsmässodagen	289	36,7%
Marie bebådelse	22	2,8 %
Den helige Mikaels dag	49	6,2 %
Vet ej	8	1,0 %
Skickas hem	2	0,3 %
Ges direkt i samband med dopet	4	0,5 %
Angav namn på tillställning så som familjegudstjänst, dopfest, m.m.	377	47,8%
Andra särskilda helgdagar	29	3,7 %
Ej giltiga svar	8	1,0 %
	788	

Figur 3.

Utifrån svaren på fråga 22 – *Har ni fest i samband med hämtning av föremålet?* – konstateras att flerparten 86,4 % (N=773) svarat att de har fest i samband med återkopplingen.

Av alla som svarade på fråga 23 (N=777) – *Hur många av de döpta hämtar sitt hänge?* – svarade 33,8 % att ca 25 % av de döpta hämtar sitt hänge, 27,5 % svarade att ca 50 % att de döpta hämtade sitt hänge och endast 2,1 % svarade att 100 % kom och hämtade, detta kan jämföras med att 5,5 % svarade att nästan ingen hämtar.

För att avsluta återkopplingsdelen redovisas här fråga 24: *Hur många i jämförelse med idag tror du skulle komma på en dopfest om ni inte gav något föremål?* Av alla som svarade på denna fråga tror flertalet 44,7 % (N=787) att det skulle komma färre än idag, 23,2 % tror inte att det skulle bli någon nämnvärd skillnad och 16,5 % tror att det skulle vara mycket färre än idag. Endast 1 % tror att det skulle komma fler än idag om man inte gav bort något föremål.

2.3 Redovisning av svaren på enkätfråga 28

Sista frågan på enkäten är en öppen fråga, där respondenterna kan skriva fritt, vilket 263 respondenter valt att göra. Dessa 263 öppna svar utgör 19 % av enkätens totala respondenter (N=1384), dessa svar bör därför beaktas som komplement till den kvantitativa statistiken. Detta är viktigt att uppmärksamma i de fall där statistiken och de öppna svaren hamnar i motsättning, så bör de öppna svaren vägas i förhållande till statistiken.

Vissa svar berör flera ämnen och har då räknats in mer en gång. Av alla svar på fråga 28 handlade 65 om annat än enkätens ämne. I detta avsnitt redovisas de öppna svaren som är mest återkommande. Svaren har sorterats efter sitt innehåll i tre grupper: förändrade arbetssätt, dopträdets pastorala funktioner och kritiska öppna svar.

2.3.1 Förändrade arbetssätt

Det som förekommer 66 gånger i denna svarsdel av enkäten är att församlingarna är inne i en förändrings period. Denna förändring kan till exempel vara att dopträdet är så pass nytt i församlingen, att man inte riktigt kan redogöra för dess användning. Flera berättar att dopträdets idé kom i och med att pastoratet eller församlingen deltog i ett dopprojekt. Det som lyfts fram som väldigt positivt av många är att flera samverkar i församlingen kring föremålet som hängs i dopträdet. Från att pedagogen beställer den, kanslisten kalligrafiskt textar namnlapp och dopdatum till att prästen överlämnar den/hänger upp den i trädet.

Det förekommer också fall då församlingar tidigare arbetat på ett sätt som de upplever inte längre fungerar och därför ändrar sitt arbetssätt. Exempelvis ger församlingen inte längre bort föremålet utan hänger endast upp det i dopträdet för att synliggöra de nydöpta i församlingen. Vissa församlingar har tidigare haft något tillfälligt, till exempel några kvistar trollhassel och byter nu till en permanent anordning, några enstaka församlingar är också på väg att ta bort dopträdet helt och hållet.

En andra förändring beror på att Svenska kyrkan är inne i en omorganiseringsprocess där flera församlingar slås ihop till större enheter och pastorat. Dessa församlingar lyfter önskan om att arbeta mer enhetligt med andra församlingar som ingår i samma pastorat.

En förekommande tendens när det gäller dopträd och föremålen som hängs i det är den lokala anknytningen, både till församlingen och till bygden. Till exempel delar Kirsebergskyrkan i Malmö ut körsberg[13], den gode herdens kyrka ut små lamm, i en församling där församlingshemmet heter Mikaelsgården delas änglar ut och församlingar i hamnstäder har ofta nät eller båtar istället för träd och hänger då upp fiskar.

Den lokala anknytningen speglas också i att både träden och föremålen kan vara tillverkade av en lokal konstnär, församlingsmedlem eller församlingsmedarbetare. Exempel på detta är lokala smidekonstnärer som smider träden, egenproducerade träd anpassade för varje kyrka, tillverkade av vaktmästarna eller församlingar där kyrkokamrer gör änglarna i luffarslöjd, eller att någon i församlingen virkar änglarna som sedan hängs upp. Att ha en liten leverantör kan

[13] Se bild på dopträd i Kirsebersgkyrkan, bilaga, s. 61.

ställa till problem, flera församlingar påpekar till exempel att leverantörer av änglar slutat tillverka dem och man måste då tänka om.

Vissa församlingar har valt att inte införskaffa dopträd eller motsvarande, utan istället hängs föremålen i befintliga ljusbärare, i koret eller i kyrkfönster.

En annan aspekt på förändring i arbetssättet är dopåtersamlingen eller dopuppföljningen dit dopfester och utdelning av föremålen räknas. Vissa församlingar väljer numera att inte längre dela ut föremålet som hängt i dopträdet. Dessa förändringar har genomdrivits eftersom församlingarna ansåg att det var för få familjer som kommer för att hämta föremålen. Därför väljer en del församlingar att inte längre ge bort något, men har kvar dopträdet och bjuder in till fest ändå. Här står de öppna svaren i motsatsställning till statistiken som i fråga 20 visar att 95,4 procent anger att föremålet är en gåva till din döpte, se redovisning av dopåtersamling och hämtning av gåvorna i *2.2.3.* En annan lösning är att man ger föremålet direkt vid dopet, detta är den lösning som ofta används vid så kallade drop in-dop och när man döper någon som tillhör en annan församling. Det finns även församlingar där en anställd hälsar på och delar ut föremålet i hemmet.

En annan anledning till förändring är att det förekommit att föremålen som hänger i dopträdet blivit stulna, därför hängs det till exempel papperslappar med den döptes namn och dopdatum i trädet för att sedan inför dopfesten hänga till exempel ett dopdroppesmycke eller ängel i silver. Själva gåvan inköps när det blir dags för utdelning.

Huruvida föremålet nämns i doptalet visar sig här bero på vad föremålet föreställer och på hur pass säker och bekväm prästen är med dess symbolik. Föremålet kan bli ett sätt att konkretisera dopet på.

2.3.2 Dopträdets pastorala funktioner enligt de öppna svaren

Av de öppna svaren är det 112 som lyfter fram att funktionen med dopträdet är att församlingen ska be för de döpta och påminnas om sitt dop. Detta görs bland annat genom att söndagsförsamlingen som sällan är med vid dopen, påminns om dopet och dopträdet manar till förbön för de döpta. Genom dopträdet blir dopet synliggjort i gudstjänstrummet och i gudstjänstfirarnas medvetande. Dopträdet ger också en möjlighet att konkret be för de som döpts under året, och underlättar i gudstjänstens förbön eller närhelst gå fram till trädet för att läsa den nydöptes namn på lapparna eller föremålen och säga: vi ber för till exempel Maria, Lucas, Oscar, Daniel o s v. I 32 församlingar har dopträdet blivit en böneplats, exempelvis finns det skyltar vid dopträdet som uppmuntrar till bön och förebedjare samlas vid dopträdet för att be för de nydöpta och deras familjer.

Om föremålet inte hängs upp vid dopgudstjänsten har vissa församlingar infört rutinen att skicka ut ett litet kort per post till dopfamiljen för att berätta att föremålet blivit upphängt, att ett ljus tänts och böner betts för den döpte i gudstjänsten veckan efter dopet.

En andra funktion är att dopträdet kan göra det tydligare för dopfamiljen att dopet är offentligt och inte en privat akt, utan att den döpte blir en del av något större. Eftersom dopen oftast sker vid en annan tidpunkt än den vanliga söndagsgudstjänsten, finns behovet av att synliggöra de nydöpta för församlingen. Dopträdet fyller också funktionen av att församlingsbor blir medvetna om hur många dop som sker i en del av församlingens kyrkor som är populära dopkyrkor men inte används till huvudgudstjänster. Denna funktion är den samma som framkommit i svaren på fråga 12 och 13 som berör församlingens medvetenhet och synliggörande av dopet.

En tredje funktion som bör uppmärksammas enligt 42 svar är dopåtersamlingen eller dopuppföljningen. Eftersom många mor- och farföräldrar samt syskon och faddrar följer med familjen och är med på festen, leder detta till att det blir ett möte med alla åldrar. I bästa fall kan det medföra att familjerna känner en anknytning till församlingen och kyrkan. Här urskiljs ett tydligt försök att legitimera den enskilda dopförsamlingen som en gudstjänstförsamling.[14]

2.3.3 Kritiska öppna svar

Detta kapitel tar upp de fria anmärkningar och kritiska synpunkter vad gäller dopträdens användning vilka berör liturgi, kyrkorum, symboliken och dopåtersamlingen.

Det finns 45 öppna svar som är kritiska till att dopträdsanvändandet blir överflödig och stör dopliturgin som i sig redan är en symbolmättad handling med vatten, dopklänning, handpåläggning, psalmsång, ljuständning och bön. Att tillföra ytterligare ett föremål och moment upplevs som problematiskt för de svarande. Kritikerna menar att det redan finns alltför mycket saker vid dopet: fadderbrev, dopbevis, dopljus, psalmbok och så föremålet som ska hängas i dopträdet. Inte sällan delas även någon bok ut, till exempel Lilla Bönboken eller Barnens Bibel. Att dopet förknippas med en sak, utöver vatten och dopljus upplevs av många som problematiskt.

En annan tydlig anmärkning är att det blir mindre fokus på dopljuset, vattenösningen och förkunnelsen. Dessutom upplevs att själva upphängandet av föremålet blir som en rit i riten. Dessa öppna svar har en tydlig koppling till fråga 15. Viktigt är att påpeka att det här handlar om en minoritet, totalt sett, som har denna åsikt. (1,5 % av totalt 1384 svar).

[14] Ellverson 1994, 66.

Angående dopträdens utseende finns det delade meningar. Det finns de som tycker att träden är vackra och dekorativa medan andra anser att dopträden ser ut som ”döda” träd som stör harmonin i kyrkorummet och i vissa fall stör dopträdet enhetligheten i koret.

Vad gäller symboliken rör de 48 kritiska svar ofta svårigheter i förankringen, det vill säga att det oftast funnits en bra grundad tanke när trädet införskaffades men att denna senare tappats bort i och med exempelvis personalbyten. Detta leder till att de som inte arbetade när trädet införskaffades inte kan svara på vilket syfte, teologi eller pedagogik som ligger till grund för dopträdets användande. Många församlingsmedarbetare upplever då att de ursprungliga tankarna inte förs vidare till ny personal. Nu får varje doppräst göra sin egen tolkning och förklaring till dopfamiljen. Om prästen inte är införstådd med symboliken och kan förklara den finns risken att dopträdet inte uppfyller det ursprungliga syftet, utan endast blir en dekorativt och trevlig detalj. Detta blir problematiskt om till exempel symbolen är en ängel. Den ursprungliga tanken kan ha varit att den symboliserar en skyddsängel men skulle också kunna påminna om tanken på barnet som en ängel, vilket många påpekar inte känns rätt. Vidare tas svårigheterna kring tolkningen av just ängeln som symbol. Det framkom olika variationer av tolkningar, såsom den kämpande ängeln, skyddsängel eller tolkningen av döda som blivit änglar, vilket gör den problematisk. Viktigt att ta i beaktande är att det enligt enkätsvaren på fråga 18 är det 87 % (N=780) som svarat att de vet vad föremålet symboliserar, vilket gör att de 21 personer som lyfter denna problematik är minoritet. Se redovisning av föremålet som hängs upp i avsnittet *2.2.2*.

Dessutom påpekas att det blir konstigt att ha änglar eller kors som symboler om de ska hänga i ett träd, då anses löv eller droppar passa bättre. Därutöver uppmärksammas att det bästa vore om symbolen pekade tydligare på dopet och vad den innebär.

De församlingar som haft dopträd en tid anser att det behövs föras en diskussion och utvärdering, framförallt gällande symboliken och varför till exempel ängeln valdes som symbol ursprungligen.

För de församlingar som valt att inte längre ge bort föremålet som hängs upp har problemet blivit att exempelvis änglarna är anonymiserade, det vill säga att de hänger i trädet utan namn vilket försvårar eller omöjliggör identifikationen för föräldrarna som kommer till kyrkan för att se sitt barns ängel.

I en församling som ger bort dopänglar låter man i en av kyrkorna änglarna hänga i dopträdet, men när julkrubban är framme hängs de ovanför krubban istället. Detta anser församlingen är naturligare och gör symboliken tydligare.[15]

Även arbetstiden och pengarna som läggs på dopträden lyfts upp i de öppna svaren. Det påpekas att det kan bli mycket arbetstid för präster, vaktmästare och pedagoger som går åt till att administrera föremålen som hängs upp, arbetstiden som läggs på olika brevutskick, iordningställande för att de skall kunna hängas upp, transport mellan kyrkorna, införskaffandet och sedan utdelningen. Utdelningen kräver mycket tid och planering av dopfesterna, men framförallt för de församlingar som valt att hälsa på hemma för att överlämna föremålet till dem som inte kommit för att hämta det.

Det efterlyses en bättre förankring hos andra medarbetare än bara prästerna, exempelvis hos de som oftast möter dopfamiljerna på babycafé, öppet hus. Det skulle underlätta återkopplingen för de familjer som bor i församlingen. De som inte tillhör församlingen men också får ett föremål upphängt i trädet kommer sällan tillbaka.

Även vem som ska bli bjuden till dopåtersamlingen kan vara problematisk. I de öppna svaren var det 27 stycken som lyfte fram sin tveksamhet till hur man ska förhålla sig till de döpta som tillhör församlingen men döps i en annan. Frågan har ställts om även de ska få ett föremål upphängt i trädet och bli bjudna på dopåtersamlingen för att hämta den.

[15] Se bild på dopänglar i Årsta församling, bilaga, s.62.

3. Redovisning av kontakt med de första identifierade församlingar

I det följande redovisas de telefonsamtal och mejlkontakter som gjordes i syfte att försöka spåra dopträdets geografiska ursprung och vilka tankar som låg bakom införskaffandet av dopträdet. Telefonsamtalen och mejlutväxlingen genomfördes med de sex respondenter från församlingar som uppgett församlingstillhörighet inom svarsalternativet åren 1995–2000. Församlingarna är Luleå domkyrkoförsamling i Luleå stift, Ålidhems församling i Luleå stift, Ulricehamns församling i Skara stift, Värnamo församling i Växjö stift, Danmark-Funbo församling i Uppsala stift och Karlskoga församling i Karlstads stift.

3.1 Birgitta Simma, Luleå stift. Telefonsamtal (2017-05-02).

För Luleå stifts del talade jag med Birgitta Simma stiftsadjunkt för samiskt kyrkoliv i Luleå stift. Birgitta menar att hon kan se mycket av den samiska kulturen i detta. Dels för att trädet är mycket centralt i samisk kultur men även för att det sedan urminnes tider varit sedvanligt i den samiska kulturen att ge en gåva vid födseln. Det gjordes redan innan kristendomen kom. Så småningom började det kopplas ihop med dopet och blev dopgåvor. Gåvorna bestod ofta av silversmycken eftersom man trodde att silvret skyddade mot det onda. Birgitta är noga med att påpeka att Sápmi är stort och rymmer olika traditioner. Sápmi är samernas bosättningsområde och breder ut sig över hela den norra delen av Nordkalotten, från ryska Kolahalvön i öster till svenska landskapet Dalarna i söder.[16] Tyvärr har jag trots idoga försök inte funnit någon litteratur som kan användas som belägg för denna teori. Birgitta menar att det inte finns någon sådan litteratur eftersom Sápmi är koloniserat och samernas historia skrivits av andra än samerna själva. Mycket av den samiska kulturen och sederna bevaras genom muntlig tradering.

Det jag däremot hittat är att i Arvidsjaurs kyrka finns ett dopträd som enligt en av prästerna där påminner om ett renhorn.[17] Vidare berättar han att i de samiska hemmen används renhorn för att hänga upp viktiga föremål. Därför tycker han att det är passande att använda liknelsen i sina doptal. Detta eftersom man hänger doplöven med namnen på den nydöpte i det renhornsliknande dopträdet.[18]

[16] Lundmark 2016, 6.
[17] Se bild på dopträdet i Arvidsjaur kyrka, bilagan, s.63.
[18] Ideström 2015, 115.

3.2 Lisa Tegby, Ålidhems församling i Luleå stift. Telefonsamtal (2017-05-02).

I Ålidhems församling finns det inte ett dopträd, utan ett dopskåp. Lisa Tegby var församlingsherde i Ålidhems församling då dopskåpet införskaffades. Hon berättar att man i församlingen ville hitta ett sätt för att göra dopet mer synligt eftersom det blev allt vanligare med enskilda dopgudstjänster. Att det blev ett skåp är en slump. Lisa Tegby säger att det gick ett tv-program som behandlade olika viktiga händelser i livet, i slutet på varje program satte programledaren in viktiga föremål som var kopplade till den händelsen som avsnittet behandlat i ett vackert skåp. När tv-programmet lagts ner hade programledaren en utställning i församlingen med skåpet och alla föremålen som varit med i programmet. Efter utställningen blev församlingen erbjuden att få behålla skåpet, vilket man gjorde. I skåpet ställdes tavlor med droppar på vilka det stod namn, dopdatum och en text av Margareta Melin. Syftet med detta var, förutom att synliggöra de nydöpta, att dopfamiljen skulle känna att de var med i församlingen.

Skåpet står fortfarande längst bak i kyrkan, precis vid ingången. Dopåtersamlingen firas på Kyndelsmässodagen, då tavlorna ges som gåva till dopfamiljen. Lisa säger att det har blivit fler och fler som hämtar, men långt ifrån alla.

Ålidhems församling ingår i Umeå pastorat och i detta nya pastorat ingår 6 församlingar. Dessa ska göra en enhetlig tavla som dopgåva som ska vara likadan i alla församlingar. Tanken med det är att det inte ska spela någon roll i vilken kyrka man döps utan barnet får en tavla i den församlingen där det bor.

Lisa säger att skåpet fyller sin funktion då många församlingsbor kommer för att titta på tavlorna. Förbön för de nydöpta sker under gudstjänsten då man även tänder värmeljus i skåpet. Men förbön är inte den viktigaste funktionen, utan det är synliggörandet av dopet i församlingen. Hon berättar också att det är viktigt att markera dopets vikt för dopfamiljen, förklara att dopet inte är något som bara görs och försvinner utan något som finns kvar för alltid.[19]

3.3 Carolina Davidsson, Timmele församling i Skara stift. Telefonsamtal (2017-05-03).

Carolina Davidsson arbetade tidigare i Timmele församling, numera är hon kyrkoherde i Redvägs församling. Hon berättade att det var i Timmele församling som det första dopträdet införskaffades i pastoratet. Timmele församling ingår i Ulricehamns pastorat. Carolina var

[19] Se bild på dopskåp i Ålidhemskyrka, bilaga, s. 64.

kyrkoherde i Timmele församling när det första dopträdet införskaffades. Hon berättar att det var någon i kyrkorådet som sett något liknande i en annan församling och tyckte att det skulle vara bra att synliggöra dopet på liknande sätt i Timmele. Det dopträdet bestod av torkat björkris på vilket man hängde droppar gjorda av papp målade i guld med ett kors på och barnets namn och dopdatum. Något år senare beställdes ett bestående träd av en plåtkonstnär från bygden. Tanken med dopträdet var att synliggöra dopet, att det skulle synas att barn blivit döpta och att det skulle bli naturligare att be för de döpta i gudstjänsterna. När det är dags för återkoppling skickas droppen med inbjudan om dopåtersamling med dopfest.

3.4 Håkan Persson, Värnamo församling i Växjö stift. Telefonsamtal (2017-05-03).

Från Värnamo församling i Växjö stift pratade jag med Håkan Persson som arbetade i Värnamo församling under tiden som dopträdet införskaffades. Håkan Persson är nu kyrkoherde i Markaryds församling. Han berättar att deras dopträd har sitt ursprung i att tre medarbetare i församlingen gjorde en resa till Tyskland. I en av kyrkorna de besökte fanns ett träd där man hängde upp småramar med bilder av de nydöpta. De tog bilder på trädet och föreslog något liknande i Värnamo församling. Så medarbetarna tillverkade ett träd i plywood och småramar med samma funktion som det tyska trädet.

3.5 Annika Ekberg, Danmark-Funbo församling i Uppsala stift. Mejlkontakt (2017-05-15).

Från Danmark-Funbo församling har jag haft kontakt med Annika Ekberg som är kantor i församlingen. Hon skrev i ett mejl: Vi är några som försökt komma ihåg hur dopträdsidén startade och vi är ganska säkra på att det var under en studieresa till Tyskland för församlingens personal. Där i en kyrka såg vi ett dopträd och kom på att detta nog var ett sätt att kunna synliggöra dopet mer. Två av våra medarbetare med konstnärliga talanger tillverkade trädet och hur vi praktiskt skulle använda det föll sig ganska naturligt eftersom vi under lång tid har haft dessa gudstjänster för barn och familj en gång i månaden.[20]

[20] Se bild på dopträd i Danmark-Funbo församling, bilaga, s.64.

3.6 Monica Albertus, Karlskoga församling i Karlstads stift. Telefonsamtal (2017-05-03).

I Karlskoga i Karlstads stift var det komministern Monica Albertus som kom på idén om att införskaffa dopträd. Hon berättar att hon under ett dop sjöng psalm 832 *Sov du lilla*, från *Psalmer i 90-talet.* Det var speciellt raderna ”Liten knopp på livets träd, litet barn på vuxet knä.”[21] Då kom hon på att ett träd i vilket man kunde hänga små löv med barnens dopdatum och namn på vore ett bra sätt att synliggöra dopet. Monica ritade ett träd och beställde det hos en lokal smidesfirma. Karlskoga tidning var med vid invigningen och trädet blev mycket populärt. Monica berättar att vid första familjegudstjänsten där doplöven delades ut var kyrkan fullsatt med dopfamiljer och släktningar.

Monica uppger även att flera församlingar ringt och kommit för att tittat på dopträdet och till och med beställt sitt dopträd hos samma smidesfirma i Karlskoga.[22]

[21] Psalm 832, *Sov du lilla.* Text: Hans Anker Jörgensen 1981, 82. Svensk text: Lars Åke Lundberg 1987, 93.
[22] Se bild på dopträd i Karlskoga församling, bilaga, s. 21.

4. Diskussion

I detta kapitel kommer det empiriska materialet att diskuteras och analyseras. Till min hjälp har jag använt mig av relevant facklitteratur. Utgångspunkten för denna diskussion är det avståndet som finns mellan dopförsamlingen och söndagsförsamlingen. Och önskan av att sammansvetsa dopförsamlingen och söndagsförsamlingen. Detta har blivit ännu viktigare i takt med att besökarna på dopgudstjänsterna ökat. Det kan till exempel vara cirka 10 besökare på högmässan och direkt efter många fler i dopgudstjänsten.[23]

För att underlätta diskussionen kommer jag att använda begreppet söndagsförsamling som beteckning för den delen av församlingen som traditionsenligt deltar i högmässa och andra typer av huvudgudstjänster.[24] Och begreppet enskilda dopgudstjänster för dopen som firas vid andra tillfällen än högmässa och andra typer av huvudgudstjänster. Dopförsamlingen kommer att användas som begrepp för de församlingen som närvarar vid de enskilda dopgudstjänsterna.

4.1 Dopträdets ursprung

För att försöka spåra dopträdens geografiska ursprung kopplar jag ihop enkätens fråga 10 *När införskaffades dopträdet?* med fråga 1 om stiftstillhörigheten.

Från Luleå stift svarade 9 stycken att församlingarna i stiftet införskaffade dopträd åren 1995–2000. Uppgifterna som detta svar bringar ger en indikation om att ursprunget av dopträd skulle kunna finnas i Luleå stift. Detta förstärks av att resterande svar är brett fördelade mellan de andra stiften.

[23] Modéus 2005, 18.
[24] Edgardh 2010, 84.

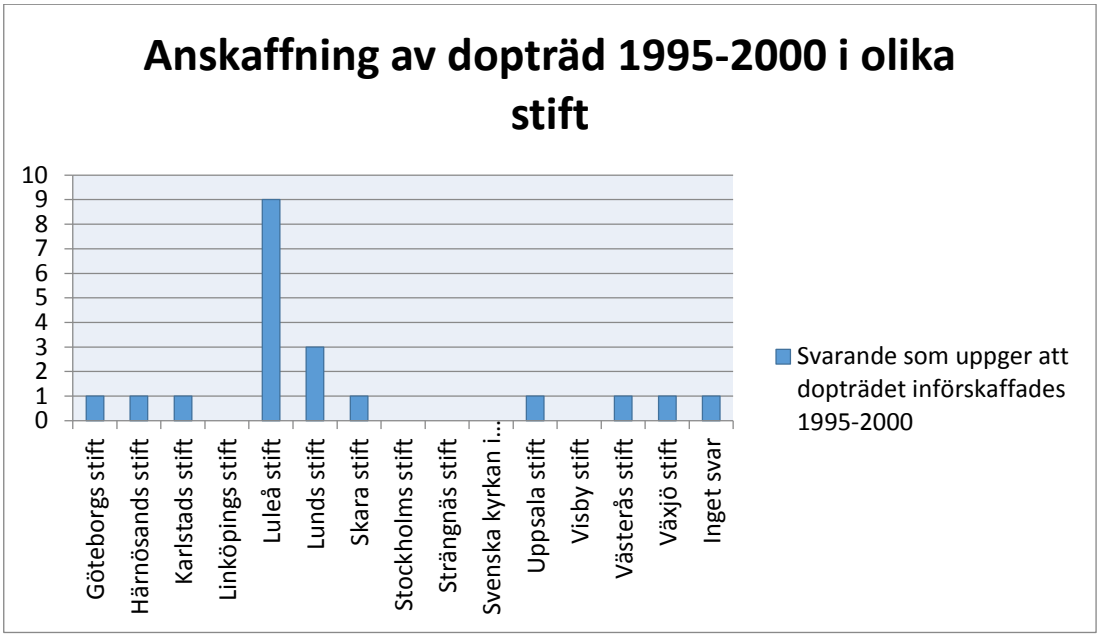

Figur 4.

Trots att enkätsvaren ger en indikation av att Luleås stift skulle vara dopträdets ursprungsstift så är det inte fullt så enkelt, vilket visas av försöken som gjorts att hitta ett enda träd som skulle kunna vara det första ursprungliga dopträdet. Dessa försök redovisas i kapitel 3. Uppgifterna som gavs i telefonsamtalen samt mejlkontakten med de första identifierade församlingarna tycks visa att det inte finns ett enda dopträd som är det ursprungliga, utan pekar på att det var flera olika dopträd som började dyka upp vid samma tidpunkt men i helt skilda delar av landet.

De första identifierade församlingarna är Luleå domkyrkoförsamling i Luleå stift, Ålidhems församling i Luleå stift, Ulricehamns församling i Skara stift, Värnamo församling i Växjö stift, Danmark-Funbo församling i Uppsala stift och Karlskoga församling i Karlstads stift.

1. Luleå domkyrkoförsamling

2. Ålidhems församling

3. Ulricehamns församling

4. Värnamo församling

5. Danmark-Funbo församling

6. Karlskoga församling

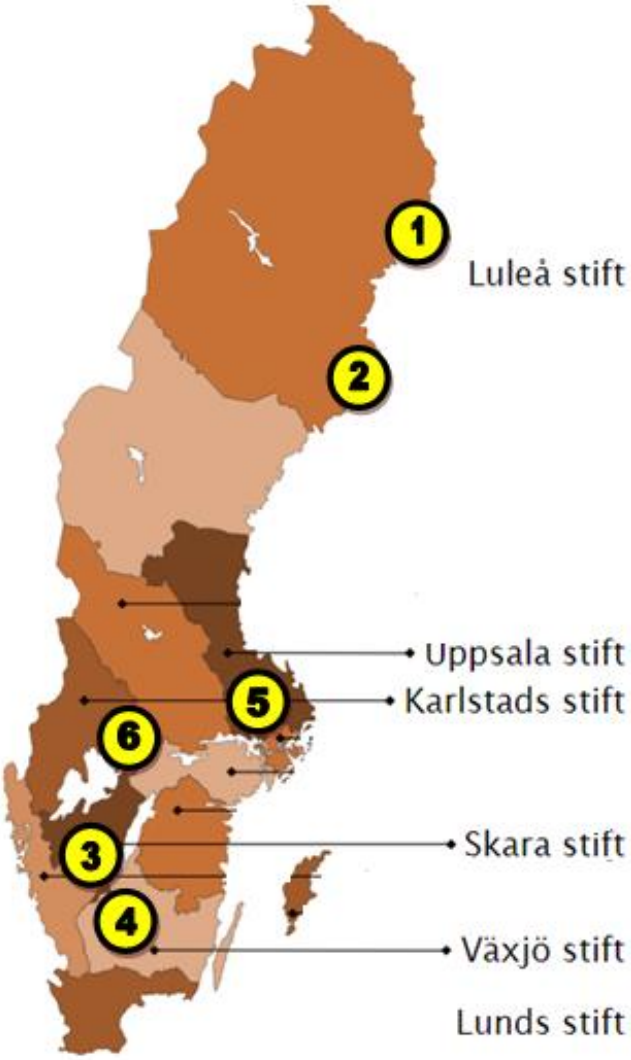

Figur 5.

Dopträdets olika geografiska ursprung.[25]

Viktigt är också att lyfta fram att de första identifierade församlingarna hade helt olika inspirationskällor men att motivet varit detsamma, vilket redovisas i avsnitt 4.4. Två av församlingarna, Värnamo församling i Växjö stift och Danmark-Funbo församling i Uppsala stift, hade båda tyska dopträd som inspirationskälla. Se kapitel 3.

4.2. Dopträdets geografiska spridning

Svaren på fråga tio *När införskaffades dopträdet?* visar att en markant ökning av dopträd skedde åren 2011–2015. Genom att koppla svaren på denna fråga till enkätfråga 1 om stiftstillhörigheten kan vi få en bild av hur den geografiska spridningen har utvecklats. Det som analysen av båda dessa frågor visar är att dopträden, från att ha varit vanligare i Luleå stift åren 1995–2000 sprider sig allt mer i hela landet. 2001–2005 har den stora ökningen skett i framförallt Lunds och Göteborgs stift, 2006–2010 är det Lunds stift som ensam står för den största ökningen, mellan 2011–2015 är ökningen jämnare i hela landet med en liten övervikt i Göteborgs stift. Vi denna tidpunkt förekommer dopträd alla stift.

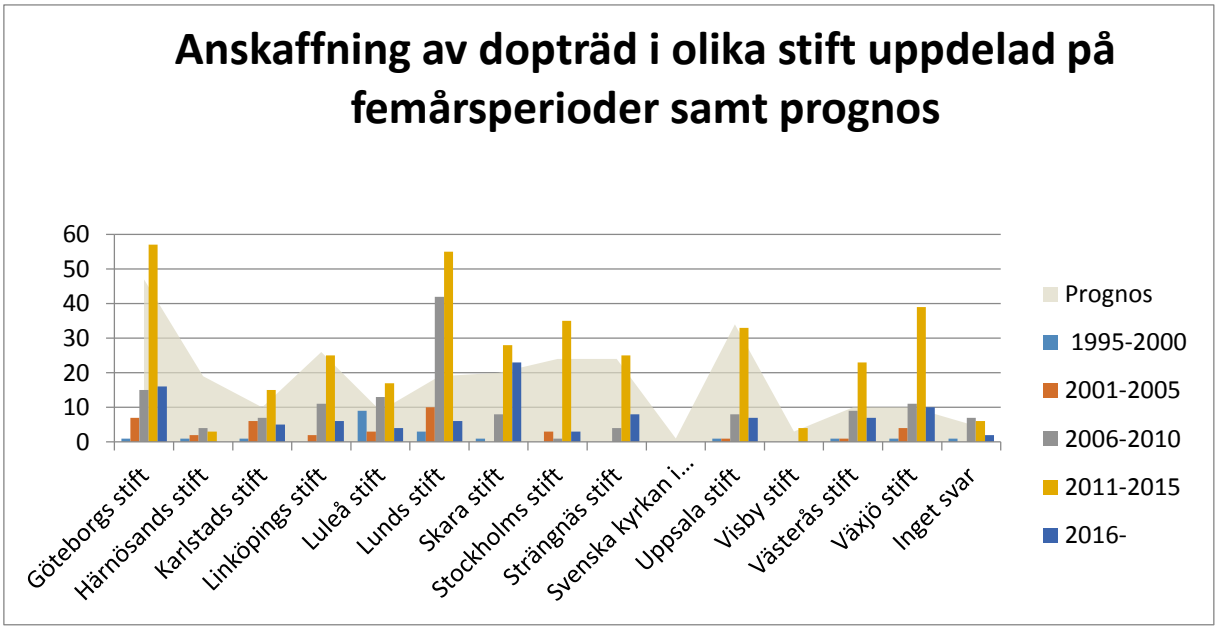

Figur 6.

[25] Ursprunglig karta med stiftindelning hämtades från: https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10479584 (2017-05-18).

Analyserna visar en uppåtgående trend för dopträden. På fråga 27 – *Kommer ni att fortsätta använda dopträdet?* – har en stor majoritet (90,6 %) svarat ja och på fråga 7 – *Finns det planer på att införskaffa dopträd eller motsvarande?* – har 19 % svarat ja och 25,3 % svarat kanske. Det vill säga att 44,3 % det vill säga 261 respondenter har en positiv inställning till framtida införskaffning av dopträd. I sin tur visar svaren på fråga 6 att 44,7 % (N=591) inte har dopträd. Följden av denna analys är att 261 av de 591 församlingar som inte har dopträd kan komma att införskaffa det. Detta visar på en positiv inställning till dopträd och ger en indikation på att dopträden kommer att fortsätta att öka inom Svenska kyrkan.

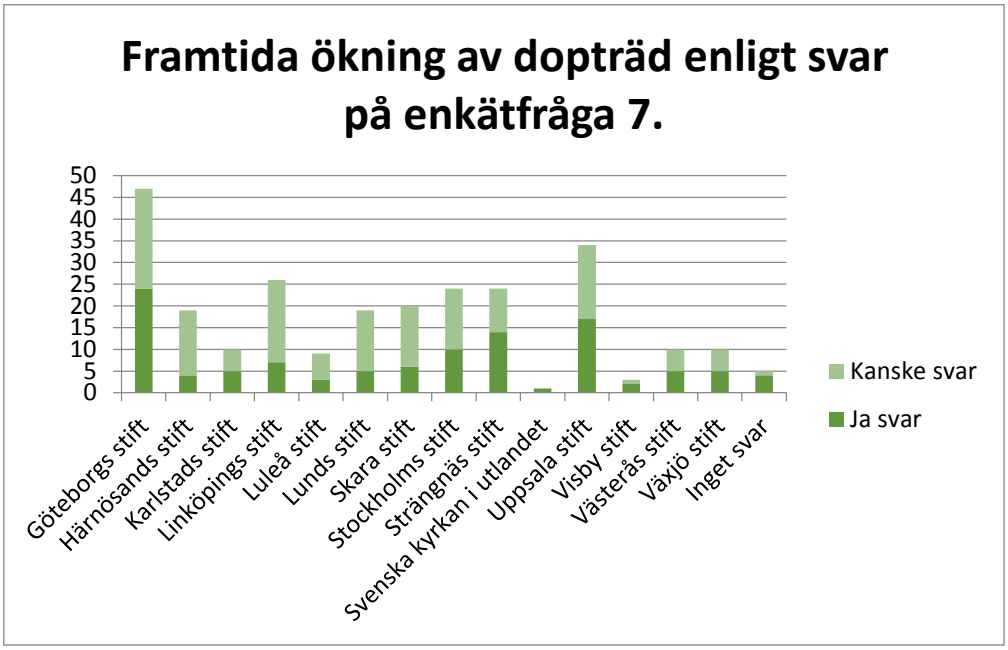

Figur 7.

4.3 Dopträdets symbolik i dopliturgin

Svaren på enkätfråga 14 – *Ingår upphängningen av föremålet i själva dopgudstjänsten?* – och enkätfråga 16 – *Brukar föremålet nämnas i doptalet?* – visar på att föremålet får ett stort utrymme i dopgudstjänsten. Samtidigt anger en överväldigande majoritet att föremålet inte tar fokus från dopljuset.

En förklaring till att dopljuset inte konkurrerar med dopträdets föremål kan vara att dopljuset har en annan symbolik. I dopordningen, se sida 3, framkommer dopljusets symbolik. Dopljuset överlämnas vid välkomnandet med orden:

> Tag emot detta ljus.
> Det är en påminnelse om Jesus som sade:

> Jag är världens ljus.
> Den som följer mig ska inte vandra i mörkret
> utan ha livets ljus.[26]

Eftersom dopljusets symbolik är given i handboken så är den enhetlig för hela kyrkan. Tvärtemot dopljuset är dopträdets föremål inte enhetliga utan föreställer olika saker, se enkätfråga 17. Dessutom har det visat sig att förankringen inte alltid är tydlig utan öppen för egen tolkning, vilket framgår i svaren på enkätfråga 28.

En annan förklaring kan vara att dopljusets plats i liturgin är given av kyrkohandboken. Samtidigt visar undersökningen att dopträdsföremålet förekommer på olika platser i liturgin och ofta nämns i doptalet.

Huruvida föremålets symbolik passar in i dopliturgin beror dels på vad föremålet symboliserar, och enligt de öppna svaren på enkätfråga 28, dels på hur pass införstådd prästen är med symboliken. Eftersom enkätundersökningens enkätfråga 16 visar att det mest förekommande är att föremålet nämns i doptalet, är det av största vikt att symboliken och syftet med föremålet är väl förankrat hos dopprästen. Annars finns risken att föremålet inte uppfyller sitt ursprungliga syfte eller att kopplingen till dopet och dess liturgi uteblir. Konsekvensen blir att upphängningen av föremålet antingen bara blir ett trevligt inslag utan teologisk mening eller ett moment som stör dopliturgin, en rit i riten, se 2.3.3. Detta blir än mer problematiskt om till exempel symbolen är en ängel. Den ursprungliga tanken kan ha varit att den symboliserar en skyddsängel samtidigt som dopförsamlingen skulle kunna associera till tanken på barnet som en ängel eller något helt annat.

4.4 Dopträdets pastorala funktioner

I följande avsnitt analyseras dopträdets pastorala funktioner som identifierats utifrån det empiriska materialet. Under 1980-talet påbörjades ännu en strävan till att dopen skulle integreras i församlingens huvudgudstjänster samtidigt som Svenska kyrkan öppnade upp för enskilda dopgudstjänster.[27] Följaktligen uppmärksammades ett avstånd mellan söndagsförsamlingen och dopförsamlingen.[28]

---

[26] HB 1986, Ordning för dop av barn.
[27] Ellverson 1994, 63 & 65.
[28] Edgardh 2010, 84.

4.4.1 Synliggörande av dopet och församlings integrering

En av dopträdets funktioner skulle kunna vara att hjälpa till att möjliggöra ett ömsesidigt synliggörande av dopet. Genom att å ena sidan visa söndagsförsamlingen att det hänger ett nytt föremål i trädet kan de på så sätt upptäcka att det finns nydöpta i församlingen. Å andra sidan är det dopförsamlingen som i sin enskilda dopgudstjänst hänger upp föremålet i församlingens kyrkorum. Detta får sedan hänga kvar i kyrkan som en signal att den nydöpte nu ingår i församlingsgemenskapen. Den synliggörande funktionen är alltså att dopträdet kan göra det tydligare för dopfamiljen att dopet faktiskt är offentligt och inte en privat akt. Det tydliggörs för dopförsamlingen att den döpte döpts in i församlingen och den världsvida kyrkan.

Denna teori finner stöd i enkätfråga 12 som lyder *Skulle du hålla med om att dopträd finns för att visa upp hur många som döps in i församlingen?* på vilken sammanlagt 79,1 % (N=784) svarar att de håller med, helt eller till viss del. Detta diskuteras vidare i avsnittet 4.5 *Vilken roll spelar dopträd i Svenska kyrkan?*

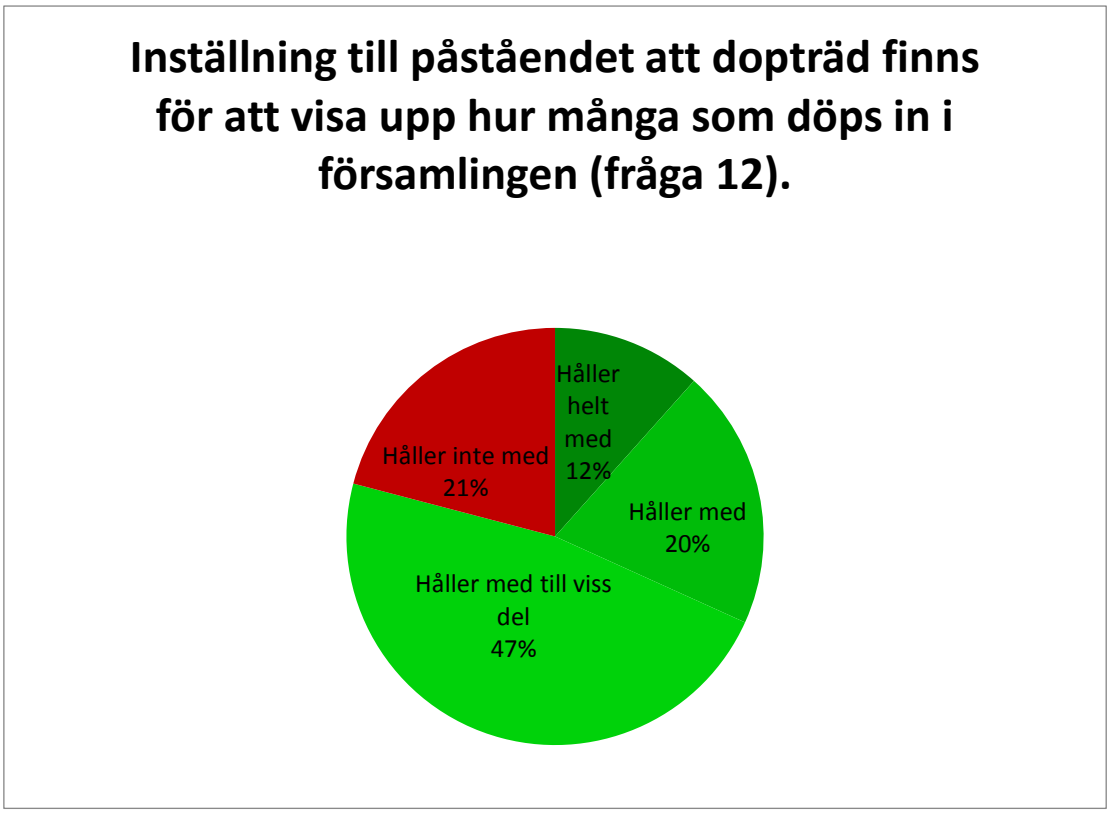

Figur 8.

Vidare finns stöd för dopträdets synliggörande funktion i telefonsamtalen och mejlkontakten som redovisats i kapitel 3. *Redovisning av kontakt med första identifierade församlingarna*, där behovet av att synliggöra dopet anges vara ursprungsmotivet för dopträdets införskaffande. Även i de öppna svaren på enkätfråga 28 lyftes det fram av 42 stycken att dopträden har sitt

ursprung i behovet av att överbygga detta nämnda avstånd som uppstod mellan söndagsförsamlingen och dopförsamlingen. Således anses dopträdet roll vara att vara en länk mellan söndagförsamlingen och dopförsamlingen.

4.4.2 Dopåtersamling

En andra funktion rör frågorna kring dopåtersamlingen, som i de flesta fall innebär hämtning av gåvorna som hängs i dopträdet under eller i samband med dopgudstjänsten. Dopåtersamlingen brukar bestå av en enklare gudstjänst anpassade för barn med efterföljande fest, se avsnitt *2.2.3 Dopåtersamling och hämtning av gåvorna.*

I och med att dopen firas i enskilda dopgudstjänster finns inte den önskvärda kontakten med söndagsförsamlingen i ett gemensamt gudstjänstfirande. Idealet i Svenska kyrkan är att församlingen är en del av dopet, inte minst när det gäller att ta emot den nydöpte i den kristna gemenskapen. Detta ideal går tillbaka till den urkristna församlingen och de lutherska reformatorerna.[29] Här kan dopåtersamlingen komma bidra till att söndagsförsamlingen och dopförsamlingen får tillfälle att mötas, genom att den nydöpte kommer för att hämta föremålet som har blivit upphängt vid dopet. Dopåtersamlingen leder dessutom till att lyfta upp dopförsamlingen som legitim gudstjänstförsamling. [30]

Denna funktion grundas på svaren på enkätfråga 20 *Är föremålet som hängs en gåva till den döpte?* Där 95,4 % svarade ja och enkätfråga 23 *Hur många av de döpta hämtar sitt hänge?* Som visar att 45,7 % av de svarande anger att 50 % eller fler kommer till en dopåtersamling för att hämta sitt hänge. Vidare anger 33,8 % av de svarande att ca 25 % hämtar sitt hänge. Även i öppna svar på enkätfråga 28 lyfter ca 42 respondenter dopåtersamlingens betydelse som ett ömsesidigt synliggörande av dopet.

4.4.3 Förbön

Denna funktion grundas till stor del på de fria svaren på enkätfråga 28 där 112 respondenter poängterar att dopträdet uppmuntrar församlingen att be för de nydöpta och för att de ska påminnas om sitt dop. Även i kontakten med de första identifierade församlingarna anges dopträdets funktion vara att uppmuntra och tillgängliggöra förbön för de nydöpta.

---

[29] Ellverson 1994, 62–63.
[30] Ellverson 1994, 66.

4.5 Vilken roll spelar dopträd i Svenska kyrkan?

I föregående kapitel presenterades olika pastorala funktioner som identifierats med det empiriska materialet som grund. Dessa funktioner har gemensamt att de pekar på dopträdets betydande sammansvetsande roll. I detta kapitel analyseras och kopplas relevanta enkätfrågor med resultatet från föregående avsnitt för att kunna besvara det som är uppsatsens övergripande frågeställning, nämligen vilken roll dopträd spelar i Svenska kyrkan.

Dopträdet verkar sammansvetsande genom dopträdets synliggörande funktion vilken utmynnar i dopåtersamlingen. Premissen är att de båda församlingarna, dopförsamlingen och söndagsförsamlingen, som inte träffas under själva dopet, får möjlighet att mötas i dopåtersamlingen. Dopåtersamlingarnas besöksantal är till stor del beroende av föremålen som gåva, vilket stöds av enkätfråga 24. Därmed skulle dopträdet och dess föremål även ha en roll där de lockar fler besökare till dopåtersamlingen. Den lockande rollen stöds av att dopåtersamlingen sker under festliga förhållanden enligt enkätfråga 22.

I svaren på enkätfråga 19 framgår att 90 % av församlingarna inte lägger mer än 200 kr på gåvan. Huruvida det skulle komma fler till dopåtersamlingarna beroende på vad gåvan är finns det inte belägg för att kunna dra några slutsatser.

Behovet av att synliggöra dopet och därigenom binda samman församlingens olika delar kan även få stöd i observationen att ju mer de enskilda dopgudstjänsterna uppmärksammas, desto vanligare blir också dopträden. Exempel på detta kan vi se i statistiken från 2002 där Härnösand, Växjö och Göteborgs stift är de stift där det var ovanligast med enskilda dopgudstjänster.[31] Dessa stift är också de stift där dopträd var minst förekommande under perioden 2001–2005.

Behovet av att synliggöra dopet kan också grundas på att det sedan 1996 är dopet ett av två sätt för medlemskap i kyrkan.[32] Dopträdets roll blir relevant i och med att den fyller behovet av att visa dopfamiljen att deras barn blir en del av något större, så att de känner sig delaktiga i kyrkan. Samtidigt vill man åskådliggöra för söndagsförsamlingen att man genom dopet fått en ny medlem.

Enkätfrågorna som direkt berör dopträdets synliggörande och i förläggningen dopträdets sammansvetsande roll är enkätfrågorna 12 och 13. Fråga12 lyder: *Skulle du hålla med om att dopträd finns för att visa upp hur många som döps in i församlingen?* Den majoriteten håller med i olika omfattning och endast 20,9 % (N=784) svarade att de inte håller med.[33] Följande

[31] Gustafsson 2006. 34–35.
[32] *Leva i dopet* 2011, 42–43.
[33] Se figur 4, sidan 29.

fråga 13: *Skulle du hålla med om att dopträdet ökar församlingens medvetenhet om dopet?* Svaren är ännu tydligare i sitt resultat då endast 3,7 % (N=792) svarat att de inte håller med om att dopträdet ökar församlingens medvetenhet om dopet. Skillnad på dessa båda frågor är att enkätfråga 12 är otydlig i vem det är som dopen ska visas upp för. Emellertid är fråga 13 direkt inriktad på församlingens medvetenhet om dopet. Även i de öppna svaren på enkätfråga 28, se *2.3.2*, betonas dopträdets roll av att bistå med ett ömsesidigt synliggörande av dopet.

En effekt av dopträdets väsentliga roll av att synliggöra dopet är att den konkretiserar dopet även för söndagsförsamlingen som inte var närvarande vid dopet. Eftersom dopträdet synliggör och konkretiserar de nydöpta, faller det sig mer naturligt och enklare att be för dem och deras familjer. Det finns församlingar där dopträdet blivit en naturlig förbönsplats. I denna bemärkelse kan det diskuteras om det rör sig om ett ursprungligt motiv med dopträdet eller att det blivit en följ av att dopträdet införskaffats. Förbönsfunktionen kan förefalla ensidig. Därför är det viktigt att dopförsamlingen vet att detta sker för att det ska bli en ömsesidig sammansvetsning.

4.6 Kritiska synpunkter och konstruktiva förslag

I detta avsnitt tas alla kritiska synpunkter upp och konstruktiva förslag ges.

Det första som ska diskuteras är dopföremålets symbolik. Som enkätfråga 17 visar är ängel det mest förekommande föremålet (39 %). Att en ängel kan vara problematisk har redan diskuterats med utgång av de öppna svaren på enkätfråga 28. Det finns flera aspekter som gör ängelns symbolik problematisk. Änglar kan symbolisera olika saker och vissa av dessa tolkningar passar inte alls in på en dopgudstjänst.

Att det är utmanande med änglar som hänger i träd visar till exempel Årsta församling, som flyttar sina änglar till julkrubban i jultider för att de anser att det är en naturligare plats. Men samtidigt kan det tyckas förvirrat eftersom det kan vara svårt att se kopplingen mellan nydöpta barn och änglarna i Betlehem. Församlingen har själv blivit medveten om denna problematik och överväger att förändra arbetet kring änglarna.

Att symbolerna kan tolkas olika ökar risken för att föremålet inte uppfyller sitt ursprungliga syfte eller att kopplingen till dopet och dess liturgi uteblir. Att så många församlingar har anställda eller volontärer som gör föremålen gör det problematiskt att ifrågasätta eller förändra dem. De kan ha haft en tanke eller ursprungligt syfte som inte är förankrad i dopets teologi. Där bör en diskussion föras i församlingarna om föremålet har en koppling till dopet. Och är det då nödvändigt att det uppfyller det ursprungliga syftet, eller är det viktigast att det pekar på dopet?

En annan kritik att ta i beaktning är förankringen, det vill säga att det finns information om dopträdet, dess symboler och syfte för den nya personalen att tillgå. Detta är ett problem som togs upp i de fria svaren på fråga 28. Dessutom blev det tydligt för mig i undersökningsarbete kring de första identifierade församlingarna. Den nuvarande personalen var tvungen att hänvisa till någon annan som arbetade i församlingen under tiden som dopträdet införskaffades. Detta eftersom de inte kunde svara på frågor angående dopträdets ursprung.

Den lokala anknytningen är värdefull i med att det blir en igenkännande faktor för församlingen. Dock bör försiktighet iakttagas för att den lokala anknytningen blir trädets viktigaste symbolik.

I föregående avsnitt redovisades att dopträdets roll kan vara att ena församlingen vilket görs genom att synliggöra dopet, dopåtersamlingen och förbönen. Men vad händer när gåvan inte hämtas? Eller när församlingar skickar hem dopgåvan och/eller att en medarbetare gör hembesök för att överlämna föremålet? En sådan utveckling skulle delvis motarbeta dopträdets nämnda roll. Då är det bättre att som andra församlingar väljer att göra, nämligen att öppna upp för möjligheten att hämta gåvan vid alla församlingens gudstjänster.

Att det firas enklare och lättillgängligare gudstjänster vid dopåtersamling för att locka folk till kyrkan kan göra att man missar dem som söker en kyrka där det en djupare andlighet erbjuds med bön och bibelläsning.[34]

Samtidigt som dopträdet har en sammanverkande roll, kan det också uppfattas som att det kommer in ett villkor i dopet. Det sker genom att den döpte får en gåva som denne inte får ta hem, utan måste hänga kvar för att hämtas vid ett senare tillfälle. Att koppla in ett villkor i dopet är tvivelaktigt. ”Dopet är en gåva som vi har tagit emot och som vi ger vidare på Kristi uppdrag.”[35]

Det sista som diskuteras i detta avsnitt är dopets liturgi, dopgåvan och dess roll i doptalet. Dopgudstjänsten är den enda gudstjänstformen som visar en tydlig uppåtgående trend i fråga om besökare samtidigt som antal dop minskar.[36] Det visar att antal besökare per dop ökar. Däri finns möjligheten att exponera församlingslivet via dopträdet och att fler lockas att döpa. Därför ligger det i Svenska kyrkans intresse att tänka på hur dopgudstjänsten utformas i fråga om liturgi och förkunnelse.[37] Således rekommenderas doptalet handla om dopets storhet och om livet i gemenskap med Gud.[38] I och med att så många av momenten i dopliturgin är fakultativa borde

[34] Modéus 2005, 12–17.
[35] *Leva i dopet* 2011, 7.
[36] Edgardh 2010, 57.
[37] Ellverson 1994, 64.
[38] *Leva i dopet* 2011, 8.

prästen vara medveten om vad som är höjdpunkten på dopet och fokusera på det i sitt doptal. Detta utesluter inte att dopträdet och dopföremålet kan vara utmärkta pedagogiska verktyg som kan hjälpa till att förklara dopet.

Svenska kyrkan står just nu mellan två kyrkohandböcker i vilka dopordningens formuleringar har vissa skillnader. I 1986 Handbok är frågan till föräldrarna formulerad ”Vill ni att ert barn ska döpas till denna tro och leva med församlingen i Kristi gemenskap?” Om dopträdet ska visa på församlingens gemenskap så passar denna formulering väl i detta. I Handboksförslaget 16, är frågan är formulerad ”Vill ni att ert barn ska döpas i denna tro, och vara en del av Kristi världsvida kyrka?” Denna formulering betonar den nydöpte som en del av en global gemenskap, vilken är mycket större än församlingsgemenskapen. Därför är det önskvärt om dopträdet och/eller föremålen pekar på gemenskapen i Kristi världsvida kyrka.

5. Fortsatt forskning

Denna uppsats behandlar ett ämne som det inte forskats om förut. Följaktligen har det varit omöjligt att täcka allt med de begränsningar som en C-uppsats innebär. Detta är ett första steg och det finns mycket kvar att upptäcka och forska vidare om. För fortsatt forskning kan föreslås ett fördjupat studium av de olika symbolerna – exempelvis trädet, droppar, änglar, löv etc. och varför dessa symboler valts och deras koppling till dopet. Ett annat ämne är varför just vissa dagar har valts för att ha dopfest, Kyndelsmässodagen, Marie bebådelse, första advent etc., samt dopfestens utformning.

Som tidigare nämnts i metoddelen vore det optimalt om djupintervjuer kunde genomföras för att på så sätt komma närmare den konkreta pastorala verkligheten.

6. Sammanfattning

I denna uppsatts har jag studerat och kartlagt förekomsten av dopträd inom Svenska kyrkan. Syftet med detta är att undersöka vilken roll dopträd spelar i Svenska kyrkan. Dopträd är något som det inte har forskats om förut. För att få ett uttömmande svar på den övergripande frågeställningen har en enkätundersökning genomförts. Även vidare mejlkontakt mm. med de första identifierade församlingarna har bidragit till materialet. Utöver detta har relevant svensk litteratur inom liturgik och gudstjänstsutvecklig använts.

Det empiriska materialet visar att dopträdet inte har ett geografiskt ursprung. Istället verkar ursprunget vara lokaliserat i olika delar av landet. Dessutom anger de första identifierade församlingarna att de haft olika inspirationskällor. Det som är gemensamt för de första identifierade församlingarna är grundtanken med dopträdet.

Undersökningen visar att dopträdets geografiska spridning börjar i olika delar av landet mellan åren 1995–2000, då det fanns dopträd i 9 stift. Detta ökade sedan succesivt mellan åren 2001–2010 och den största ökningen hittills var mellan åren 2011–2015 då dopträden nådde alla stift. Enligt undersökningen finns det numera dopträd i 57 % av Svenska kyrkans församlingar. Vidare belyser undersökningen att spridningen av dopträd kommer att fortgå.

Vad gäller dopträdets symbolik och dess tillhörande föremål i liturgin tycks det förefalla att dessa får ett stort utrymme i dopliturgin. Detta sker genom att föremålet hängs i dopträdet under själva gudstjänsten eller i samband med den. Föremålet kan även få ett stort utrymme i och med att den nämns i doptalet. Även om dopträdet får en stor plats i dopliturgin så anses det inte konkurrera med dopets andra symboler.

Med undersökning som grund har dopträdets olika pastorala funktioner identifierats vilka gemensamt leder till att identifiera att dopträdet har en angelägen roll i Svenska kyrkan. Den första pastorala funktionen är att synliggöra dopet, den andra funktionen är dopåtersamling och den tredje funktionen är uppmuntran till förbön och påminnas om sitt dop. Med synliggörandet möjliggörs dopåtersamlingen och förbönen. Dessa tre funktioner är länkade till varandra på så sätt att alla utgör en brygga mellan de enskilda dopgudstjänsterna och söndagsförsamlingen. Därmed knyter de samman församlingen enligt Svenska kyrkans idealbild av dopet.

För att dopträdet ska kunna fortsätta spela en viktig roll i Svenska kyrkan krävs att funktionerna vidhålls. Synliggörandet bör vara tydligt för båda församlingarna. Dopåtersamlingen bör kopplas till dopet och söndagsförsamlingens mottagande av den nydöpte. Dopträdet, dess föremål och doptal bör peka på dopets teologi.

Avslutningsvis har jag, med denna uppsats som grund, dragit slutsatsen att dopträdets viktigaste roll i Svenska kyrkan är att svetsa samman församlingen vilket kan ses i och med att mer än hälften av respondenterna har dopträd i sin församling. Dopträdets roll verkar också vara framgångsrik eftersom dopträdens införskaffande ökat och prognosen visar att den ökande trenden kommer att hålla i sig.

7. Anförd litteratur

Bibel 2000

Borgehammar, Stephan (red.), 2011, *Dop*. Årsbok för svenskt gudstjänstliv 86. Stockholm: Artos & Norma.

Den svenska kyrkohandboken 1986, del 1, fjärde reviderade utgåvan 2010. Stockholm: Verbum

Edgardh, Ninna, 2010, *Gudstjänst i tiden: Gudstjänstliv i Svenska kyrkan 1968–2008*. Lund: Arcus förlag.

Förslag. Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del 1, Svenska kyrkans utredningar 2016:1.

Gustafsson, Göran, 2006, *LUKA 27 om kyrklig sed 2002: Materialbeskrivning – resultatredovisning – analysexempel.* Lund: Mediatryck, sociologen.

Göranzon, Gunnar (red.), Karl-Gunnar Ellverson och Per Harling, 1994, *Omvänd till verklighet: Gudstjänst för 2000-talet*. Stockholm: Bokförlaget Origo

Ideström, Jonas, 2015, *Spåren i snön: Att vara kyrka i norrländska glesbygder*. Skellefteå: Artos & Norma.

Martling, Carl-Henrik, 1992, *Svensk liturgihistoria*. Stockholm: Verbum.

Martling, Carl-Henrik, 2006, *Liturgi: En introduktion.* Stockholm: Verbum.

Modéus, Fredrik, 2005, *Mod att vara kyrka: Om församlingsbygge och kyrkans identitet.* Stockholm: Verbum.

Lundmark, Bo, 2016, *Såvitt jag minns.* Skellefteå: Ord och visor förlag.

Leva i dopet. Brev från biskoparna till Svenska kyrkans präster i församlingar 2011, Biskopsmötet.

Psalmer i 90-talet 1994, Stockholm: Verbum musik.

Trost, Jan, 2015, *Enkät boken*. Lund: Studentlitteratur.

Opublicerat material

Dahlgren, Curt. *Lunds universitets kyrkohistoriska arkiv LUKA 28 Om kyrklig sed 2008–2009* fråga 30. Fil hos författaren.

Elektroniska källor

Statistiska Centralbyrån, ”Län kommuner och församlingar i nummerordning.” http://www.scb.se/Grupp/Hitta_statistik/Regional%20statistik/Indelningar/_Dokument/lkf2017.pdf (30 januari 2017),

Svenska kyrkan, *Svenska kyrkan i siffror*, ”Besök i Svenska kyrkans gudstjänster 1990–2015”, https://www.svenskakyrkan.se/statistik (2017-05-06).

Svenska kyrkan, *Svenska kyrkan i siffror*, ”Döpta, konfirmerade, vigda och begravda enligt Svenska kyrkans ordning år 1970–2015”, https://www.svenskakyrkan.se/statistik (2017-05-06).

Wikimedia Commons, *Svenska kyrkans aktuella (2010) stiftsindelning*, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10479584 (2017-05-23).

8. Appendix och bilagor

8.1 Enkät angående dopträd i Svenska kyrkan 2017

Denna enkät kommer att tjäna till som underlag för en uppsats som undersöker syftet med användningen av dopträd i Svenska Kyrkan.

*Obligatorisk

1.Vilket stift tillhör din församling?

Välj

2. Vilken församling arbetar du i?

Ditt svar

3. Är din församling en

Stadsförsamling

Landsbygdförsamling

4. Vilken befattning har du?

Församlingspedagog

Präst

Barnledare

Församlingsassistent

Övrigt:

5. Hur många döps i församlingen under ett år?

1–10

11–20

21–30

31–40

Fler än 41

Vet ej

6. Finns det dopträd eller motsvarande i din församling? *

Med detta menas en specifik plats där dopgåvor förvaras synligt för församlingen, t.ex. doptavla eller vitrinskåp.

Ja

Nej

NEJ svar

7. Finns det planer på att införskaffa dopträd eller motsvarande?

Ja

Kanske

Nej

Vet ej

8. Om ja eller kanske, vem väckte tanken om dopträd i din församling?

Kyrkorådet

Församlingsbor

Präst

Pedagog

Diakon

Musiker

Övrigt:

Sidan 2 av 4

Dopträd enkät del 2.

7. Vem väckte tanken om dopträd i din församling?

Kyrkorådet

Församlingsbor

Präster

Pedagog

Diakon

Musiker

Övrigt:

8. Hur många kyrkor finns i församlingen?

1

2

3

4

5

6

7

Övrigt:

9. Hur många av församlingens kyrkor har dopträd?

Alla

1

2

3

4

5

6

7

Övrigt:

Om det finns flera dopträd i din församling, välj ut ett av dem för att besvara följande frågor.

10. När införskaffades dopträdet?

1995–2000

2001–2005

2006–2010

2011–2015

2016-

Vet ej

11. Vem ansvarar för att införskaffa föremålet som hängs dopträdet?

Dopprästen

Församlingspedagog

Präster

Diakon

Barnledare

Församlingsassistent

Övrigt:

12. Skulle du hålla med om att dopträd finns för att visa upp hur många som döps in i församlingen?

Håller helt med

Håller med

Håller med till viss del

Håller inte med

13. Skulle du hålla med om att dopträdet ökar församlingens medvetenhet om dopet?

Håller helt med

Håller med

Håller med till viss del

Håller inte med

14. Ingår upphängningen av föremålet i själva dopgudstjänsten?

Ja

Nej

Nej, men det görs i samband med det.

15. Om ja, upplever du att upphängandet av föremålet i dopträdet tar fokus från dopljuset?

Ja

Kanske

Nej

Övrigt:

16. Brukar föremålet nämnas i doptalet?

Ja, i princip alltid

Ja, det händer ofta

Ja, men sällan

Någon enstaka gång

Aldrig

17. Vad föreställer föremålet som ni hänger upp?

Droppe

Fisk

Ängel

Frälsarkrans

Kors

Hjärta

Övrigt:

18. Har du en klar uppfattning om vad föremålet symboliserar?

Ja

Ungefär

Vet inte riktigt

Ingen aning

19. Hur mycket skulle du uppskatta föremålets värde till?

Mindre än 100 kr

100–150 kr

150–200 kr

200–250 kr

250–300 kr

Mer är 300 kr

Vet ej

20. Är föremålet som hängs i dopträdet en gåva till den döpte?

Ja

Nej

21. När hämtas föremålet?

Kyndelsmässodagen

Marie bebådelse

Mickelmässan

Övrigt:

22. Har ni fest i samband med hämtning av föremålet?

Ja

Nej

23. Hur många av de döpta hämtar sitt hänge?

ca. 100%

ca. 75%

ca. 50%

ca. 25%

Nästan ingen hämtar.

Vet ej

24. Hur många i jämförelse med idag tror du skulle komma på en dopfest om ni inte gav något föremål?

Fler än idag

Lika många som idag

Det skulle inte vara någon nämnvärd skillnad

Färre än idag

Mycket färre än idag

Ingen skulle komma

Vi ger inte bort något föremål.

25. Delas något föremål ut när ungdomar/vuxna döps?

Ja, samma som vid barndop

Ja, men något annat

Inget föremål delas ut

Vet ej

26. Tycker du att dopträdet uppfyller det syftet ni tänkt när ni införskaffade det?

Ja

Nej

Kanske

Vet ej

27. Kommer ni att fortsätta använda dopträdet?

Ja, på samma sätt som nu

Ja, men ändra sättet vi använder det på

Nej

28. Något att tillägga?

Ditt svar

Sidan 4 av 4

8.2 Diagram över enkätsvar

Nedan presenteras svaren på alla frågor av enkäten i form av diagram. Diagrammen är automatiska framställda av google formulär.

1.Vilket stift tillhör din församling?

1352 svar

3. Är din församlig en

1373 svar

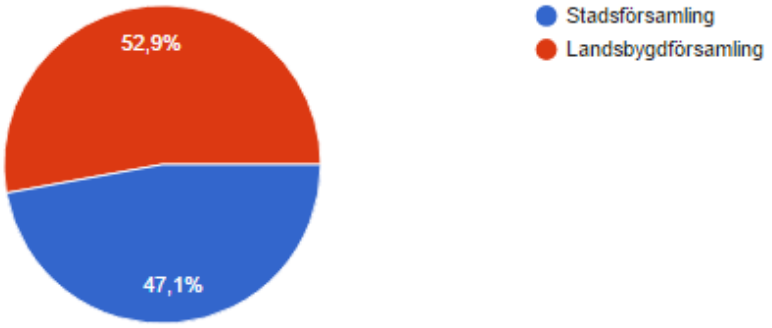

4. Vilken befattning har du?

1373 svar

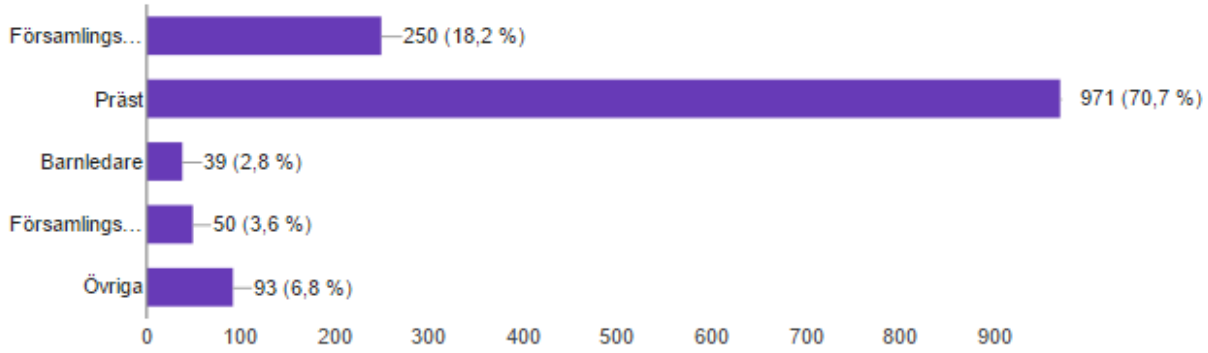

5. Hur många döps i församlingen under ett år?

1371 svar

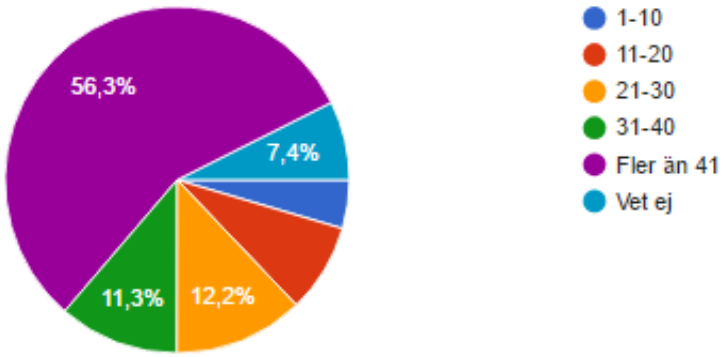

6. Finns det dopträd eller motsvarande i din församling?

1384 svar

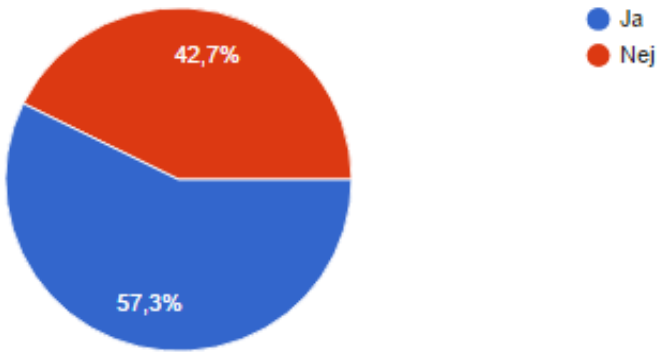

NEJ svar

7. Finns det planer på att införskaffa dopträd eller motsvarande?

589 svar

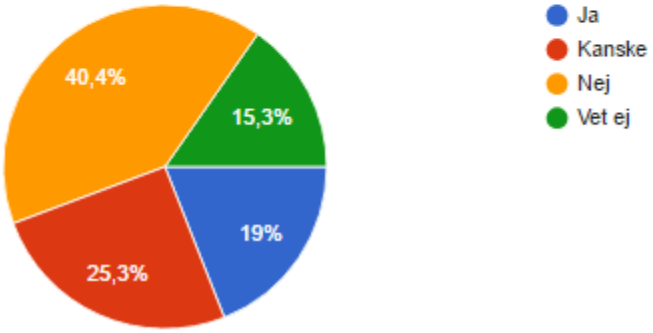

8. Om ja eller kanske, vem väckte tanken om dopträd i din församling?

265 svar

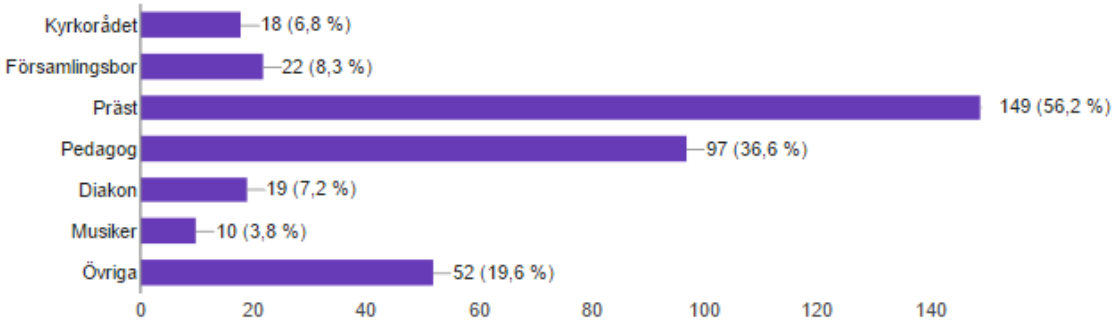

Dopträd enkät del 2.

7. Vem väckte tanken om dopträd i din församling? (775 svar)

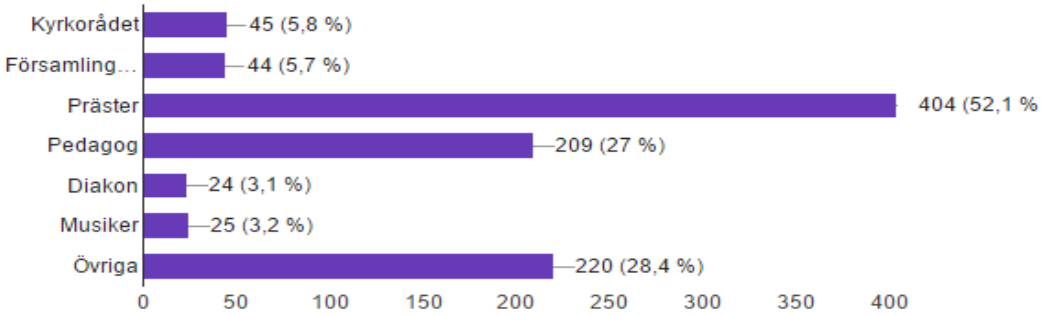

8. Hur många kyrkor finns i församlingen?

791 svar

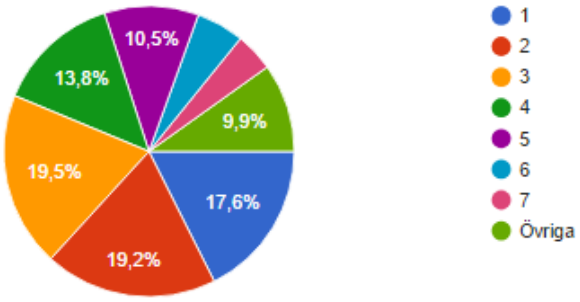

9. Hur många av församlingens kyrkor har dopträd?

788 svar

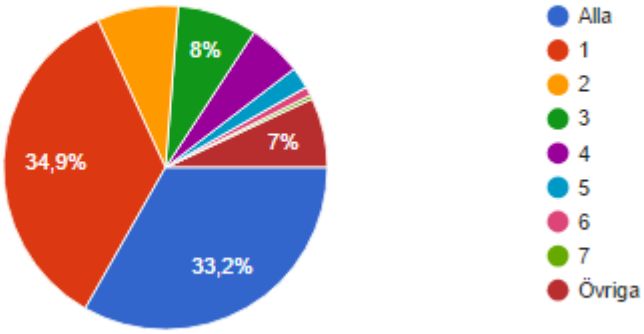

10. När införskaffades dopträdet?

788 svar

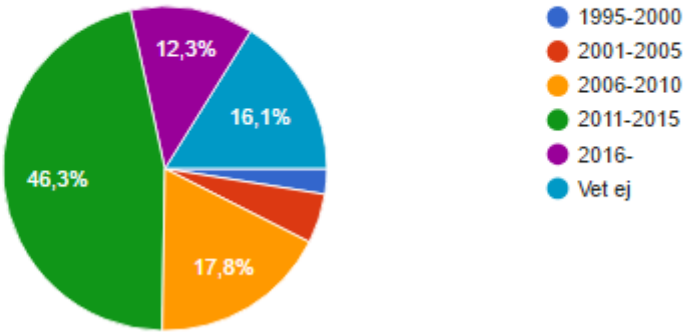

11. Vem ansvarar för att införskaffa föremålet som hängs dopträdet?

772 svar

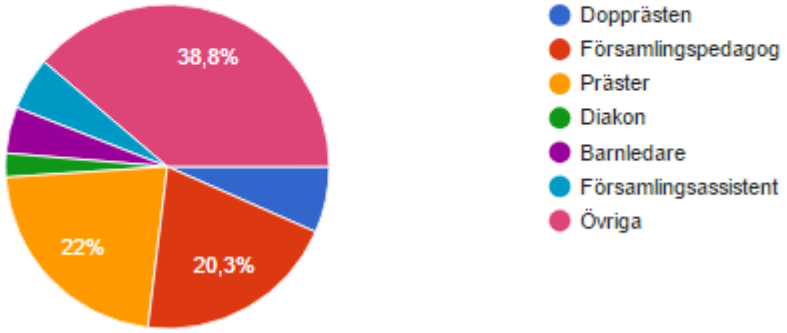

12. Skulle du hålla med om att dopträd finns för att visa upp hur många som döps in i församlingen?

784 svar

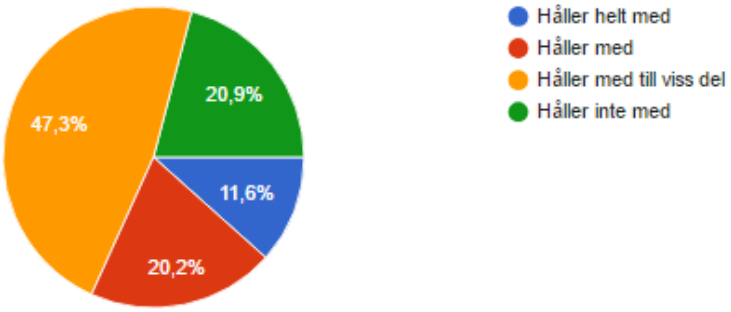

13. Skulle du hålla med om att dopträdet ökar församlingens medvetenhet om dopet?

792 svar

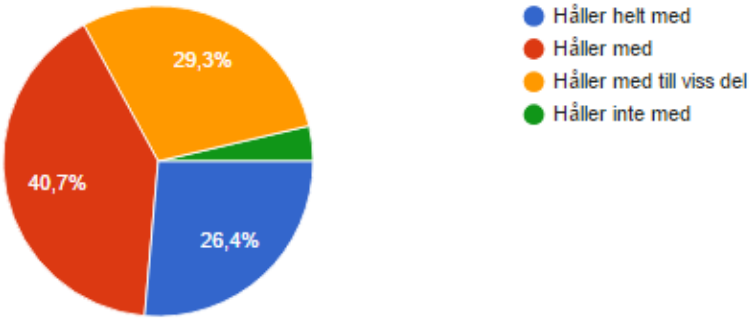

14. Ingår upphängningen av föremålet i själva dopgudstjänsten?

776 svar

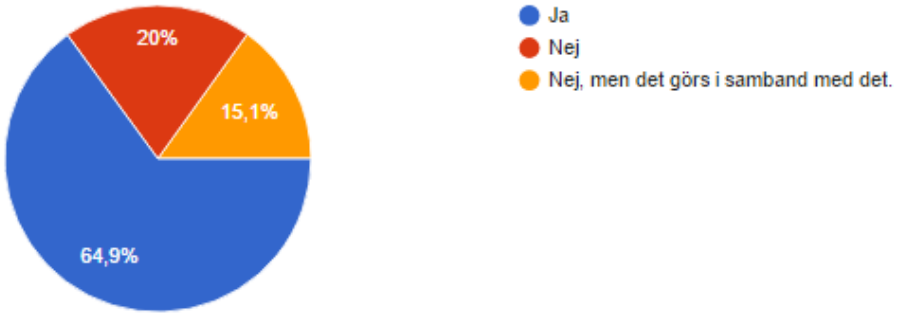

15. Om ja, upplever du att upphängandet av föremålet i dopträdet tar fokus från dopljuset?

610 svar

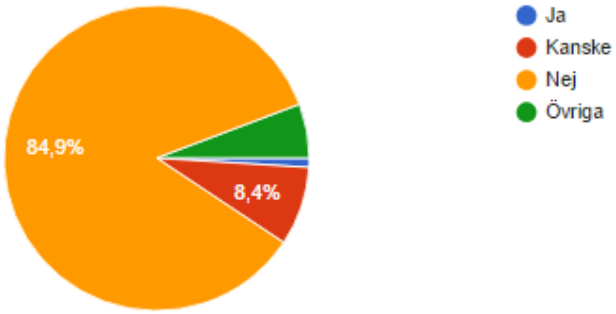

16. Brukar föremålet nämnas i doptalet?

761 svar

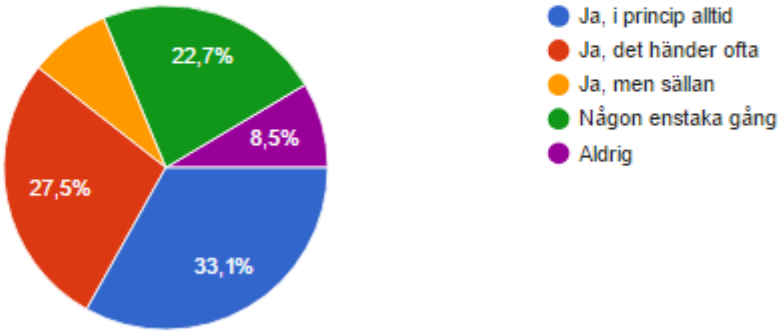

17. Vad föreställer föremålet som ni hänger upp?

779 svar

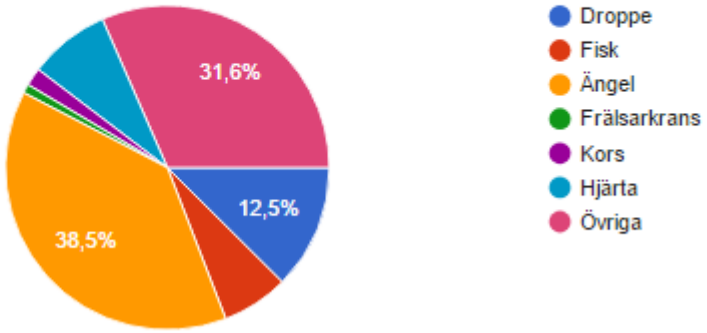

18. Har du en klar uppfattning om vad föremålet symboliserar?

780 svar

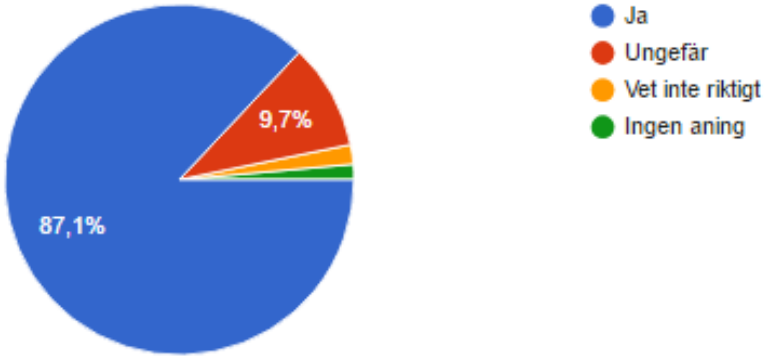

19. Hur mycket skulle du uppskatta föremålets värde till?

788 svar

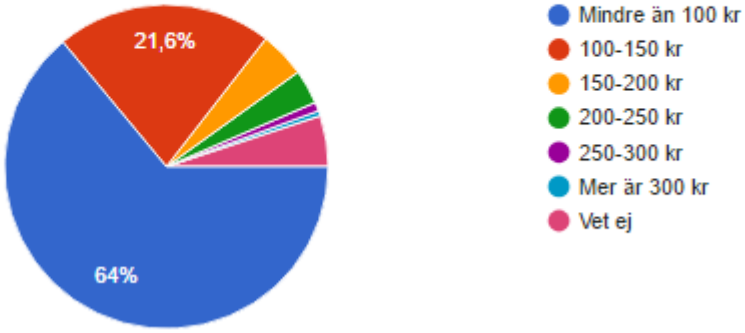

20. Är föremålet som hängs i dopträdet en gåva till den döpte?

789 svar

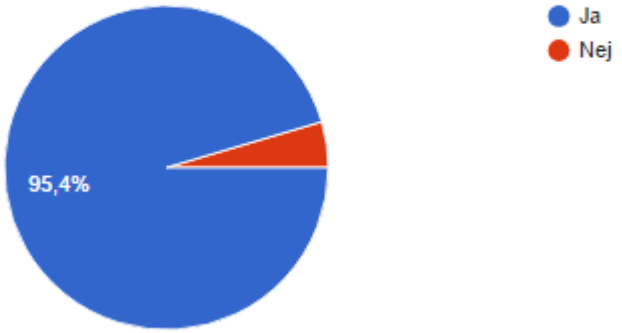

21. När hämtas föremålet?

760 svar

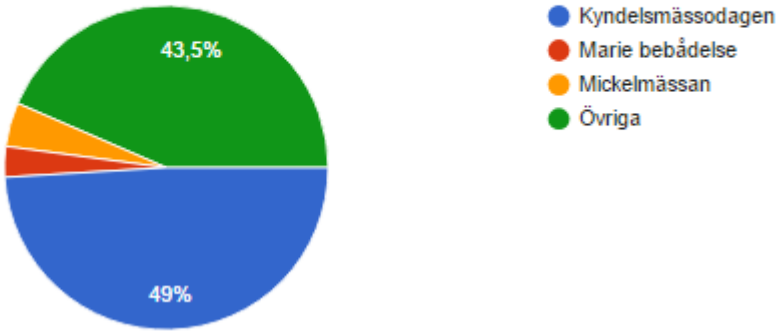

22. Har ni fest i samband med hämtning av föremålet?

773 svar

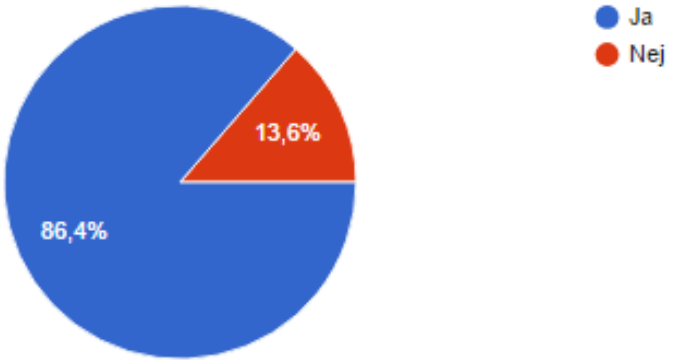

23. Hur många av de döpta hämtar sitt hänge?

777 svar

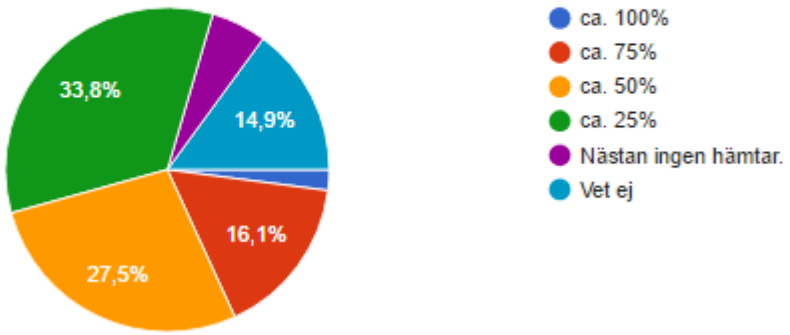

24. Hur många i jämförelse med idag tror du skulle komma på en dopfest om ni inte gav något föremål?

759 svar

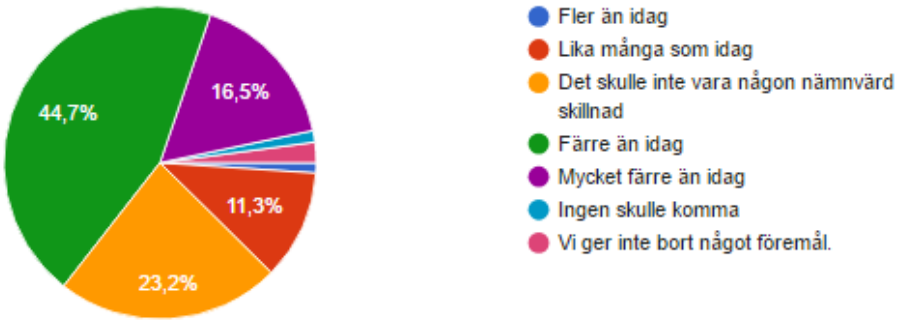

25. Delas något föremål ut när ungdomar/vuxna döps?

785 svar

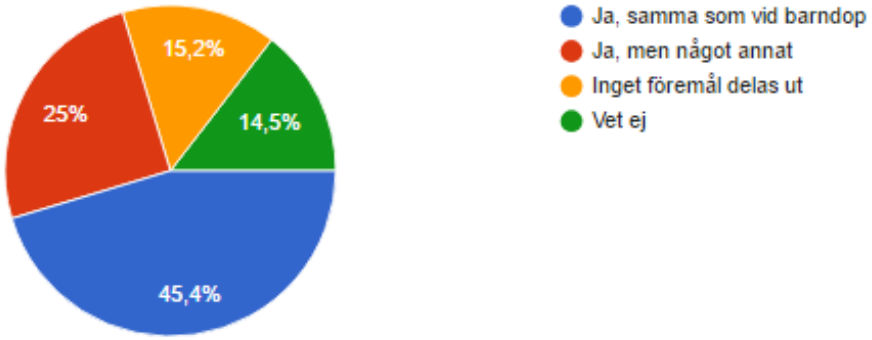

26. Tycker du att dopträdet uppfyller det syftet ni tänkt när ni införskaffade det?

787 svar

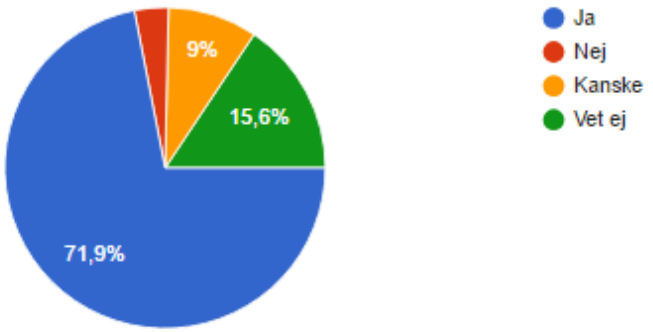

27. Kommer ni att fortsätta använda dopträdet?

785 svar

8.3 Bilder

Not 12. Dopträd i Kirsebersgkyrkan i Malmö, Lunds stift. Källa: mejl Cecilia Södertun.

Not 14. Dopänglar i Årstakyrka, Stockholms stift. Källa: Facebook, sida *Julkrubbor i Årstad/Christmast cribs in Årstad, Sweden.*

Not 16. Dopträd i Arvidsjaur kyrka. Källa: www.svenskakyrkan.se/arvidsjaur Bild: Margareta Andersson.

Not 18. Dopskåp i Ålidhemskyrka. Källa: Spira: En tidning från Svenska kyrkan. Bild: Malin Grönborg.

Not 19. Dopträd i Danmark-Funbo församling. Källa: mejl Annika Ekberg.

Not 21. Dopträd i Karlskoga församling. Källa: mejl Monica Albertus.

Dopträd i Stora Råby kyrka, Lunds stift. Bild: Cecilia Cardona Castro

Dopträd och ljusbärare i Arlövs kyrka, Lunds stift. Bild: Cecilia Cardona Castro

Dopträd i Olaus Petri kyrka i Örebro. Strängnäs stift. Källa: Agneta Larsson

Doppärlor. Källa: Facebookgruppen *Vi som firar vår dopdag / Let's celebrate our baptismal day*.

Dopnät i Sankta Maria kyrkan, Helsingborg, Lunds stift. Källa: https://kyrkosafari.wordpress.com/2016/12/27/sankta-maria-kyrka/

Dopmoln i Alvesta församling, Växjö stift. Källa: Instagram.